

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра прикладної психології та логопедії

Допущено до захисту
Завідувач кафедру
 Олена СТАРИНСЬКА
«20» листопада 2025 року

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ SOFT-
SKILLS У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
групи м25СО-з

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта

Освітньо-професійна програма:

Спеціальна освіта

КУКОШ Каріна Сергіївна

Керівник: к. психол. н., доц. **Наталя**

ЦИБУЛЯК/ канд. пед. н, доцент
кафедри прикладної психології та
логопедії **Ганна МИЦИК**

Рецензент: канд.пед.н., доцент кафедри
прикладної психології та логопедії

Ганна ЛОПАТИНА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ SOFT-SKILLS У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ	6
1.1. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів	6
1.2 Сутність і класифікація soft-skills у контексті професійної підготовки вчителя-логопеда	16
1.3. Значення soft-skills у професійній діяльності вчителя-логопеда в умовах цифровізації спеціальної освіти	23
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ SOFT-SKILLS У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ	31
2.1. Обізнаність та ставлення здобувачів вищої освіти до формування soft skills у процесі професійної підготовки	31
2.2 Комплекс організаційно-педагогічних умов розвитку soft-skills майбутніх вчителів-логопедів	50
Висновки до розділу 2	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У ХХІ столітті професія вчителя-логопеда зазнає глибоких трансформацій, зумовлених як стрімким розвитком спеціальної освіти, так і глобальними процесами цифровізації. Сучасна роль вчителя-логопеда більше не обмежується лише корекційно-педагогічною діяльністю, а вимагає оволодіння новим спектром професійних компетентностей [18, 48]. У таких умовах суттєво зростає значущість так званих гнучких навичок (soft skills). Уміння працювати в команді, управляти часом і конфліктами, критично мислити, проявляти емоційний інтелект, лідерство, креативність та стійкість до стресу, адаптуватися до змін – це лише частина ключових компетентностей, що набувають вирішального значення у професійній діяльності вчителя-логопеда в новій освітній реальності. Особливої уваги заслуговує виклик, пов'язаний із впровадженням у логопедичну практику цифрових інструментів, зокрема тих, що функціонують на основі штучного інтелекту [58; 59]. Вони вже сьогодні здатні автоматизувати окремі рутинні аспекти професійної діяльності. Однак такі технології не можуть замінити емпатію, етичне мислення або критичну оцінку ситуацій – усе це становить основу soft skills.

У цьому контексті актуальним постає наукове осмислення та педагогічне обґрунтування організаційно-педагогічних умов, які сприяють розвитку гнучких навичок у майбутніх фахівців спеціальної освіти, зокрема вчителів-логопедів. Ідеться не лише про розширення змісту професійної підготовки, а й про створення такого освітнього середовища, яке дозволить формувати не лише фахові, а й особистісні, емоційні, комунікативні та етичні якості майбутніх вчителів-логопедів.

Водночас аналіз наукових джерел вказує на суттєвий дефіцит цілісних досліджень, присвячених саме формуванню soft skills у майбутніх учителів-логопедів. У науковому просторі домінують узагальнені підходи до гнучких

навичок педагогів або розгляд їх у співвідношенні з hard skills у контексті загальної професійної підготовки [22; 27; 38; 40; 42; 44].

Тож саме брак уваги до формування soft skills у майбутніх учителів-логопедів зумовлює актуальність обраної теми магістерської роботи – **«Організаційно-педагогічні умови розвитку soft-skills у майбутніх вчителів спеціальної освіти»**.

Об’єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів спеціальної освіти у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови розвитку soft-skills у майбутніх учителів-логопедів.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови розвитку soft-skills у майбутніх учителів-логопедів в процесі їхньої фахової підготовки.

Відповідно до мети дослідження визначено наступні **завдання**:

~ Проаналізувати стан наукової розробленості проблеми розвитку soft-skills у майбутніх учителів-логопедів та сучасні вимоги до їхньої професійної підготовки у закладах вищої освіти.

~ Визначити сутність поняття «soft-skills» та обґрунтувати їх значення для професійної діяльності вчителя-логопеда, зокрема в умовах цифровізації спеціальної освіти.

~ Розробити та науково обґрунтувати комплекс організаційно-педагогічних умов, що забезпечують успішний розвиток soft-skills у майбутніх учителів-логопедів під час професійної підготовки в закладі вищої освіти.

Для досягнення поставленої мети та розв’язання наукових завдань у дослідженні застосовано комплекс **методів: теоретичні** (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація наукових джерел з тематики професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів, зокрема щодо розвитку soft-skills; вивчення нормативно-правової бази, освітніх стандартів, освітньо-професійних програм; моделювання – для наукового обґрунтування, структурування та візуалізації системи організаційно-педагогічних умов, що

сприяють розвитку soft skills у майбутніх учителів-логопедів); *емпіричні* (включають анкетування здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта з метою виявлення рівня їхньої обізнаності щодо сутності soft-skills, оцінки значущості цих навичок для професійної діяльності вчителя-логопеда та вивчення бачення щодо умов, які можуть сприяти їх ефективному формуванню у процесі фахової підготовки в закладі вищої освіти); для обробки результатів анкетування було використано *математико-статистичні методи*, зокрема кількісний аналіз, методи статистичної обробки даних (визначення відсоткових співвідношень, побудова узагальнюючих таблиць і діаграм), що дозволило виявити домінуючі тенденції у ставленні здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта до проблеми розвитку soft-skills, і надати дослідженню об'єктивного характеру.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів шляхом цілеспрямованого формування в них гнучких (soft) навичок, які є надзвичайно важливими в умовах цифровізації та міждисциплінарної взаємодії у сфері спеціальної освіти. Визначені організаційно-педагогічні умови можуть бути реалізовані частково або повністю під час освітнього процесу, застосовані в розробці методичних рекомендацій, навчальних курсів, тренінгів, практикумів, а також у процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Зібрані та проаналізовані емпіричні дані дають змогу глибше зрозуміти запити, рівень обізнаності та ставлення здобувачів до розвитку soft skills, що створює підґрунтя для подальших наукових досліджень і методичних напрацювань.

Експериментальна база: Бердянський державний педагогічний університет, факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Виклад матеріалу проілюстровано 8 таблицями та 3 малюнками. Список літератури містить 59 джерело, 25 з яких – англійською мовою.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ SOFT-SKILLS У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ

1.1. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів

У сучасних умовах трансформації системи вищої освіти та зростання вимог до якості підготовки фахівців особливої актуальності набуває питання професійної компетентності майбутнього вчителя-логопеда. Перед тим як окреслити зміст і значення soft-skills у контексті професійної підготовки цього фахівця, необхідно звернутися до аналізу професійних вимог та обов'язків, що постають перед вчителем-логопедом у межах сучасної системи спеціальної освіти.

З огляду на це, важливо розмежувати поняття вчителя спеціальної освіти та вчителя-логопеда, оскільки ці категорії хоч і тісно пов'язані між собою, мають різний професійний зміст.

Вчитель спеціальної освіти – це загальна професійна категорія, яка охоплює педагогів, що працюють із дітьми з особливими освітніми потребами (з порушеннями зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, розладами аутистичного спектра тощо). До цієї категорії належать дефектологи, сурдопедагоги, тифлопедагоги, олігофренопедагоги, логопеди, спеціальні психологи та інші спеціалісти.

На думку І. Мартинчук, вчитель спеціальної освіти – це педагог, який має фахову освіту за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, педагог підтримки освітнього процесу в інклюзивному закладі освіти, той, який здатний здійснювати педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами з незначними функціональними порушеннями в інклюзивному освітньому середовищі [14].

Вчитель-логопед – це фахівець, який здійснює оцінювання, запобігання та подолання порушень сприймання (засвоєння), розуміння і використання мови, мовлення та комунікативних умінь у дітей, підлітків і дорослих [26].

У межах сучасного підходу до визначення змісту професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів особливої ваги набуває опора на професійний стандарт, затверджений на групу професій «Вчитель-логопед», «Логопед». Цей документ визначає перелік трудових функцій як складових частин виду трудової діяльності, які утворюють інтегрований набір дій, зумовлений логікою професійного процесу, та вимагають наявності певних компетентностей для їх ефективного виконання.

Згідно з Наказом Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методики розроблення професійних стандартів» від 22.01.2018 № 74, трудова функція розглядається як відносно автономна частина професійної діяльності, яка містить певний набір трудових дій і передбачає наявність відповідних знань, умінь, навичок та особистісних якостей.

У професійному стандарті вчителя-логопеда окреслено ключові трудові функції, які представлено в *табл. 1.1.1* [26].

Професійна діяльність учителя-логопеда реалізується через низку трудових функцій, кожна з яких передбачає наявність відповідних компетентностей – здатності особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність. Компетентності виникають на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших особистісних якостей (Закон України «Про вищу освіту», 2014, № 1556-VII) [25]. У професійному стандарті, затвердженому на групу професій «Вчитель-логопед», «Логопед», компетентності безпосередньо прив'язані до конкретних трудових функцій, що структуровано подані за допомогою умовного позначення. Літера в цьому позначенні відповідає певній трудовій функції, а цифра – порядковому номеру компетентності в межах цієї функції [26]. Такий підхід дозволяє чітко простежити взаємозв'язок між функціональною складовою професійної діяльності вчителя-логопеда та тими

знаннями, уміннями, навичками й особистісними характеристиками, які мають бути сформовані у процесі його підготовки.

Таблиця 1.1.1

Трудові функція вчителя-логопеда

Позначен	Трудова функція	Вчитель-логопед (бакалавр)	Вчитель-логопед (магістр)
А	Організація процесу надання логопедичних послуг особам з порушеннями мовленнєвого розвитку	A.1 – A.3, A.5, A.6	A.1 – A.6
В	Вивчення й оцінювання комунікації та стану мовленнєвого розвитку, причин їх порушень (соціальних, фізіологічних, психологічних) у дітей, підлітків і дорослих	B.1, B.2	B.1, B.2
Г	Консультування осіб з порушеннями мовленнєвого розвитку, фахівців команди супроводу, представників осіб	Г.1	Г.1
Д	Визначення і реалізація цілей, стратегій та змісту процесу подолання порушень мовленнєвого розвитку	Д.1-Д.5	Д.1-Д.6
И	Взаємодія з фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу, представниками осіб	И.1, И.2	И.1-И.3
Л	Поширення знань про особливості розвитку мовлення; причини, передумови виникнення та прояви	-	Л.1
М	Набуття нових, або удосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності та галузі знань	М.1 – М.3, М.5	М.1 – М.8
Н	Використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності	Н.1, Н.2	Н.1, Н.2

У контексті освітнього процесу ці компетентності набувають вимірюваного вираження у формі результатів навчання – чітко визначених характеристик, які здобувач вищої освіти має продемонструвати після опанування відповідної освітньої програми або її окремих компонентів (відповідно Закону України «Про вищу освіту» (2014 р., № 1556-VII) [25]). Результати навчання слугують не лише критеріями оцінювання академічного просування, а й орієнтирами для побудови індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього вчителя-логопеда, зокрема в частині розвитку як спеціальних, так і загальних компетентностей.

Для того щоб з'ясувати, наскільки актуальним є розвиток soft-skills у професійній підготовці вчителя-логопеда, доцільно звернутися до аналізу тих

компетентностей, які визначені у професійному стандарті цієї групи професій [26]. Короткий їх огляд дозволяє не лише структурувати професійний портрет фахівця, а й виявити потенційні зони, де м'які навички є не просто бажаними, а необхідними умовами якісного виконання професійних обов'язків.

Зокрема, у межах трудової функції А – «Організація процесу надання логопедичних послуг особам з порушеннями мовленнєвого розвитку (далі – ПМР)» – виокремлюється шість компетентностей, які охоплюють різні аспекти діяльності вчителя-логопеда. Серед них – здатність до планування та організації професійної діяльності з урахуванням мовленнєвих особливостей осіб з ПМР (А.1), формування розвивального мовленнєвого середовища (А.2), оцінювання комунікативних проявів (А.3), упровадження інноваційних технологій в освітньому процесі (А.4), створення безпечного й інклюзивного середовища (А.5), а також володіння державною мовою на рівні, необхідному для професійної комунікації (А.6).

Наступною важливою складовою професійної діяльності вчителя-логопеда є трудова функція В – «Вивчення й оцінювання комунікації та стану мовленнєвого розвитку, причин їх порушень у дітей, підлітків і дорослих». У межах цієї функції визначено дві компетентності, які формують аналітико-діагностичний компонент фахової діяльності вчителя-логопеда. Компетентність В.1 передбачає здатність фахівця вивчати й оцінювати особливості, причини виникнення та механізми порушень мовленнєвого розвитку й комунікації. Це вимагає не лише глибоких знань у галузі логопедії, психології, нейропсихології, але й уміння аналізувати складні ситуації, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, працювати з великою кількістю неоднорідної інформації. Компетентність В.2 пов'язана з веденням документації за результатами оцінювання когнітивних, комунікативних і письмових компонентів мовлення. Ця діяльність вимагає організованості, високого рівня цифрової грамотності, точності у формулюваннях, здатності до самодисципліни й ефективного управління часом. Крім того, ведення

логопедичної документації передбачає співпрацю з іншими учасниками освітнього процесу, що потребує комунікативної компетентності, відповідальності та етичної зрілості.

Наступним напрямом професійної діяльності вчителя-логопеда є трудова функція Г – «Консультування осіб з ПМР, фахівців команди супроводу, представників осіб (далі – ПО)». Вона охоплює компетентність Г.1, яка передбачає здатність фахівця надавати кваліфіковані консультації щодо мовленнєвого розвитку, організації та проведення логопедичної роботи з особами з ПМР.

Чільне місце у професійній діяльності займає трудова функція Д – «Визначення і реалізація цілей, стратегій та змісту процесу подолання ПМР», що об'єднує шість взаємопов'язаних компетентностей. Зокрема: здатність визначати стратегію, зміст і навчально-методичне забезпечення логопедичної допомоги; уміння добирати і впроваджувати ефективні технології; реалізація різних форм логопедичної роботи; використання спеціалізованого інструментарію; організація дитячого колективу під час занять; вирішення складних професійних завдань, адаптація й розроблення методик.

Окрему важливу сферу в роботі вчителя-логопеда становить трудова функція И – «Взаємодія з фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу, ПО», що включає три взаємопов'язані компетентності (И.1–И.3). Вони охоплюють забезпечення логопедичного супроводу в команді, взаємодію з родинами осіб із ПМР та співпрацю з організаціями в системі освіти й охорони здоров'я.

Трудова функція Л – «Поширення знань про особливості розвитку мовлення» (компетентність Л.1) акцентує увагу на вмінні фахівця проводити просвітницьку діяльність. Тут важливі навички публічного виступу, спрощення складної інформації для ширшої аудиторії, переконливість, стратегічне мислення, а також соціальна відповідальність.

Винятково широкою за обсягом є трудова функція М – «Набуття нових або удосконалення раніше набутих компетентностей» (М.1–М.8), яка формує

контур професійного розвитку вчителя-логопеда. Йдеться про здатність до самонавчання, аналізу вітчизняного та міжнародного досвіду, адаптацію нових методик, рефлексію власної діяльності, участь у наставництві, реалізацію проєктів і взаємодію з професійною спільнотою.

Завершує структуру функцій трудова функція Н – «Використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності» (Н.1, Н.2), що стосується здатності вчителя-логопеда використовувати цифрові ресурси, мережу Інтернет, програмне забезпечення для професійних завдань, а також здійснювати пошук, обробку та збереження цифрової інформації. Ці компетентності відповідають сучасному тренду цифровізації освіти і потребують розвитку цифрової грамотності, медіа-компетентності, навичок самостійного освоєння технологічних інструментів, відповідального використання цифрового середовища.

Для формування якісної професійної підготовки майбутнього вчителя-логопеда необхідно забезпечити узгодженість між професійним стандартом, стандартом вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» та освітньо-професійною програмою (ОПП) конкретного закладу вищої освіти. Ці документи утворюють нормативну тріаду, яка визначає цілі, зміст і результати підготовки фахівця, окреслює загальну модель випускника, його професійну компетентність та загальну готовність до діяльності у сфері спеціальної освіти.

Професійний стандарт визначає вимоги до діяльності фахівця на ринку праці. У ньому чітко окреслено трудові функції, трудові дії та відповідні компетентності, які має демонструвати фахівець у межах виконання професійних обов'язків. Це – орієнтир для того, що повинен уміти практикуючий вчитель-логопед у реальному освітньому середовищі, включно з умінням взаємодіяти з дітьми з ПМР, родинами, командою супроводу, застосовувати сучасні методики, ІКТ тощо. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» першого/другого (бакалаврського/магістерського) рівня встановлює державні вимоги до

результатів навчання, обсягу кредитів, загальних і фахових компетентностей [28; 29]. Він слугує своєрідним мостом між запитами професії та змістом освітнього процесу, визначаючи яким має бути майбутній фахівець, готовий працювати в умовах інклюзії, цифровізації та соціального партнерства.

Освітньо-професійна програма (ОПП) – це конкретна реалізація державного стандарту в межах освітнього процесу закладу вищої освіти (далі – ЗВО). Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради України, 2014, № 37–38, ст. 2004) [25]. В рамках ОПП визначається перелік освітніх компонентів на певному рівні вищої освіти, спрямована на здобуття здобувачем освіти визначених компетентностей і результатів навчання, що забезпечують досягнення запланованої мети підготовки.

З метою ілюстрації практичної реалізації державного стандарту на рівні ЗВО для подальшого аналізу нами було обрано освітньо-професійну програму «Спеціальна освіта» другого рівня вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта», галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціалізація 016.01 «Логопедія» Бердянського державного педагогічного університету (ОПП доступна за посиланням: [https://bdpu.org.ua/...](https://bdpu.org.ua/)).

Аналіз професійного стандарту вчителя-логопеда [26], стандарту вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» [28; 29] та освітньо-професійної програми [20; 21] є необхідним кроком для наукового обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування soft-skills у майбутніх фахівців.

По-перше, професійний стандарт окреслює реальні трудові функції, які вимагають не лише фахових знань, а й розвинених особистісно-комунікативних якостей, критичного мислення, гнучкості, цифрової грамотності – тобто саме тих характеристик, які відносяться до soft-skills. Аналіз цього документа дозволяє чітко визначити, які саме м'які навички є релевантними для професійної діяльності вчителя-логопеда.

По-друге, стандарт вищої освіти та освітньо-професійна програма відображають, які компетентності має сформувати ЗВО у здобувачів вищої освіти. Якщо soft-skills прямо чи опосередковано закладені в очікувані результати навчання, це свідчить про їхню важливість та актуальність у професійній підготовці. А якщо ні – це відкриває можливості для вдосконалення освітнього процесу через створення відповідних організаційно-педагогічних умов.

По-третє, лише через зіставлення вимог професійного середовища та освітнього процесу можна визначити ті зони розвитку, де soft-skills потребують цілеспрямованого педагогічного впливу. Саме на основі такого аналізу можливо науково обґрунтувати необхідність формування soft-skills як складової професійної компетентності вчителя-логопеда та визначити конкретні організаційно-педагогічні умови, які цьому сприятимуть.

Результати проведеної роботи засвідчили, що вчитель-логопед повинен володіти широким спектром компетентностей і навичок, що забезпечують його професійну придатність та затребуваність на ринку праці. Згідно з ОПП [21], основні компетентності можна класифікувати на інтегральні, загальні та спеціальні компетентності. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти (затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 01.06.2017 № 600, у редакції від 21.12.2017 № 1648). Інтегральна компетентність – це узагальнений опис кваліфікаційного рівня випускника, який відображає його здатність вирішувати складні професійні завдання та проблеми в умовах неповної визначеності, високого рівня відповідальності, інноваційності та складності. В ОПП вона визначається як здатність ефективно розв'язувати складні завдання дослідницького та/або інноваційного характеру в межах сфери спеціальної й інклюзивної освіти [21]. Загальні компетентності – це універсальні вміння й якості, незалежні від галузі знань, однак критично важливі для професійного та особистісного розвитку здобувача. У межах ОПП представлено 10 загальних компетентностей [21]. Серед яких: здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів), соціально

відповідально та свідомо; працювати в команді, спілкуватися іноземною та державною мовою як усно, так і письмово; приймати обґрунтовані рішення; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; застосовувати знання в практичних ситуаціях, генерувати нові ідеї (креативність). проводити дослідження на відповідному рівні. Спеціальні (фахові) компетентності – це ті, що безпосередньо пов’язані з професійною діяльністю й залежать від предметної області і відповідно ОПП вони визначені нижче на рис. 1.1.1.

<i>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності</i>	СК-1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем спеціальної та інклюзивної освіти. СК-2. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методики і технології корекційно-розвиткової роботи з особами з особливими освітніми потребами (залежно від спеціалізації та віку). СК-3. Здатність здійснювати діагностико-аналітичну, корекційно-розвиткову, консультативну діяльність з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів. СК-4. Здатність ефективно взаємодіяти з батьками, колегами, іншими фахівцями у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами на засадах партнерства. СК-5. Здатність приймати ефективні рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності. СК-6. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності, приймати рішення та продовжувати навчання та/або підвищення професійної кваліфікації відповідно до наявних потреб і запитів. СК-7. Здатність до організації освітнього процесу у спеціальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій. СК-8. Здатність до організації процесу навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища. СК-9. Здатність до організації безпечного і здоров’язбережувального освітнього середовища, у тому числі інклюзивного освітнього середовища. СК-10. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та/або освітні проекти у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.
---	--

Рис. 1.1.1. Перелік спеціальних компетентностей в Освітньо-професійній програмі «Спеціальна освіта» другого рівня вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта [21]

Серед програмних результатів навчання нашу увагу привернула група результатів, яка прямо або опосередковано пов'язана з розвитком гнучких навичок (soft-skills) здобувачів вищої освіти.

7. Програмні результати навчання (РН) (за стандартом)
РН-1. Здійснювати аналіз еволюційних процесів у сфері освіти осіб з особливими освітніми потребами, обґрунтовувати власне бачення шляхів розв'язання наявних проблем.
РН-2. Здійснювати дослідження та/або провадити інноваційну діяльність з метою отримання нових знань, створення нових та удосконалення традиційних технологій викладання і супроводження та в ширших мультидисциплінарних контекстах.
РН-3. Розробляти та впроваджувати інноваційні методики і технології корекційно-розвиткової роботи з особами з особливими освітніми потребами, генерувати нові ідеї для удосконалення навчання, виховання, розвитку та соціалізації цих осіб.
РН-4. Добирати та застосовувати ефективні методики комплексного оцінювання розвитку дітей, рефлексувати та критично аналізувати достовірність одержаних результатів оцінювання, визначати на основі їх інтерпретації особливі освітні потреби дітей та рівень освітньої підтримки.
РН-5. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги відповідно до рівня функціонування, обмеження життєдіяльності та розвитку дитини з особливими освітніми потребами, забезпечувати ефективність власних дій.
РН-6. Встановлювати ефективну взаємодію з батьками, колегами, фахівцями, різними соціальними інституціями з метою забезпечення якості спеціальної та інклюзивної освіти на засадах партнерства.
РН-7. Робити фаховий внесок до професійних знань і практики та оцінювання результатів діяльності команди у сфері психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі, мотивувати учасників команди супроводу до досягнення спільних цілей.
РН-8. Приймати ефективні рішення з питань спеціальної та інклюзивної освіти, у тому числі у складних і непередбачуваних умовах; прогнозувати їх розвиток; визначати фактори, що впливають на досягнення поставлених цілей, зокрема, вимоги споживачів; аналізувати і порівнювати альтернативи; оцінювати ризики та імовірні наслідки рішень.
РН-9. Вільно спілкуватись усно і письмово українською та іноземною мовами при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій в сфері спеціальної та інклюзивної освіти.
РН-10. Відшукувати необхідні дані в науковій літературі, базах даних та інших джерелах, аналізувати та оцінювати ці дані.
РН-11. Здійснювати управління складною діяльністю у сфері спеціальної та інклюзивної освіти та у ширших контекстах, розробляти плани і заходи з їх реалізації, забезпечувати якість освіти, оцінювати ефективність і результативність діяльності.
РН-12. Організовувати та здійснювати методичний супровід процесу навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах спеціальних закладів освіти та інклюзивного освітнього середовища.
РН-13. Розробляти та реалізовувати заходи зі створення безпечного і здоров'язбережувального освітнього середовища, забезпечувати його якість та ефективність освітнього процесу з урахуванням особливих освітніх потреб, можливостей та здібностей дітей.
РН-14. Створювати та реалізовувати наукові розробки та/або освітні проекти, спрямовані на підвищення якості організації освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами.
РН-15. Надавати компетентні психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги особам різного віку з особливими освітніми потребами на основі проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку.

Рис. 1.1.2. Перелік результатів навчання в Освітньо-професійній програмі «Спеціальна освіта» другого рівня вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта» [21]

У переліку результатів навчання (*рис. 1.1.2*) особливо виділяються РН-3, РН-4, РН-5, РН-6, РН-8, РН-9 та РН-10, оскільки вони передбачають формування таких важливих умінь, як креативність (генерування нових ідей), рефлексивність і критичне мислення, здатність до взаємодії в команді та

партнерських стосунків, ухвалення ефективних рішень у складних і нестандартних ситуаціях, володіння державною та іноземними мовами для професійного спілкування, а також навички пошуку, аналізу та оцінювання інформації.

Наявність таких результатів свідчить про реальну інтеграцію soft-skills у зміст професійної підготовки. Водночас їхня розпорошеність між загальними цілями і компонентами навчального процесу вказує на необхідність цілеспрямованого педагогічного проєктування відповідних організаційно-педагогічних умов, які забезпечать системний і результативний розвиток гнучких навичок у майбутніх учителів-логопедів.

1.2. Сутність і класифікація soft-skills у контексті професійної підготовки вчителя-логопеда

У процесі трансформації цілей сучасної освіти дедалі більшого значення набувають не лише академічні знання та професійні вміння, а й особистісні якості фахівця, які забезпечують ефективну адаптацію до змін, успішну комунікацію, критичне мислення та здатність до взаємодії в команді. У педагогічній сфері, зокрема в логопедичній діяльності, ці риси інтегруються в поняття soft-skills (гнучкі або м'які навички). Їхній розвиток є не лише бажаною, а й стратегічно необхідною складовою професійної підготовки вчителя-логопеда, оскільки саме soft-skills дозволяють перетворити фахові знання на ефективну взаємодію з дітьми, батьками, колегами та командою супроводу. Тому першочерговим завданням дослідника стає з'ясування сутності, змістового наповнення та класифікації soft-skills з урахуванням особливостей педагогічної діяльності.

Поняття soft skills (гнучких навичок) активно розглядається в різних наукових та практичних галузях – від управління персоналом і менеджменту до психології, педагогіки та соціальних наук загалом [42]. Ще до кінця ХХ

століття у психології та педагогіці домінувала думка, що інтелектуальні здібності є ключовим чинником освітнього та професійного успіху [43]. Однак у XXI столітті ситуація докорінно змінилася: все більше науковців і практиків сходяться на думці, що soft skills, тобто м'які (гнучкі) навички, можуть бути не менш важливими, а іноді навіть більш визначальними для досягнення успіху – як у закладі загальної середньої освіти, так і в професійній сфері [43].

Результати попередніх досліджень свідчать про те, що ще в ранньому шкільному віці розвиток когнітивних здібностей, риси особистості та м'які навички впливають не тільки на подальші кар'єрні перспективи, але й на здоров'я, соціальні взаємини та здатність підтримувати якість життя [47]. Наукові джерела наголошують на тому, що soft skills – це міжособистісні риси та особистісні якості, пов'язані з гнучкістю мислення, лідерством, комунікацією, емоційною стійкістю, професійною етикою [40; 55]. Унікальність цих навичок у тому, що вони мають трансферний характер – тобто можуть переноситися з однієї сфери діяльності в іншу, незалежно від галузі [43].

Так, Л. Фамілярська тлумачить «soft-skills» як соціологічну категорію, що позначає сукупність особистісних характеристик, пов'язаних з ефективною міжособистісною взаємодією у професійному контексті [31]. До таких характеристик дослідниця відносить уміння переконувати, налагоджувати контакт, комунікувати, працювати в команді, володіти креативністю, ерудованістю, високим рівнем самоорганізації та здатністю до особистісного зростання [31]. В іншому джерелі поняття «soft skills» описується як сукупність неспеціалізованих загальних навичок, актуальних для багатьох сфер діяльності, які охоплюють когнітивну та інтелектуальну складову, емоційний інтелект, вміння регулювати власну діяльність та ефективно співпрацювати з іншими людьми [22]. Гнучкість цих навичок пояснюється тим, що вони формуються протягом життя й мають ситуативний характер.

Питання класифікації soft-skills у педагогічному контексті також викликає науковий інтерес. З-поміж наявних підходів найбільш релевантною для майбутніх педагогів, зокрема вчителів-логопедів, видається класифікація К. Коваль, яка виокремлює три взаємопов'язані групи: індивідуальні якості, комунікаційні якості та управлінські якості. До індивідуальних якостей дослідниця відносить здатність до прийняття рішень, постановки цілей, позитивне мислення, орієнтацію на результат. Комунікаційні якості охоплюють уміння чітко формулювати думки, взаємодіяти з різними типами людей, брати участь у переговорах, адаптувати мовлення до культурних особливостей. Управлінські ж якості передбачають командну роботу, здатність об'єднувати й мотивувати групу, організовувати навчальний процес, попереджати ризики та ефективно управляти часом.

У сучасному освітньому та професійному дискурсі soft skills розглядаються як ключовий компонент успішної реалізації особистості у змінних умовах професійної діяльності. Ці навички не протиставляються, а доповнюють так звані hard skills – професійно-технічні вміння, які зазвичай легко вимірюються, мають чіткі конструкції і закріплюються в посадових інструкціях чи кваліфікаційних вимогах [3]. На відміну від них, soft skills є універсальними, наскрізними – вони не пов'язані із конкретною галуззю чи спеціальністю, проте критично важливі для ефективної участі в колективній діяльності, особистої результативності та адаптації до змін. Ці навички характеризуються відсутністю жорсткої прив'язки до певної професійної сфери, що робить їх актуальними для будь-якого фахівця.

До сутнісних характеристик м'яких навичок належить кілька ключових ознак. По-перше, soft skills виступають як індивідуалізовані компетентності, що мають особистісний вимір і сприяють самореалізації майбутнього фахівця. По-друге, вони формуються у тісному зв'язку з освітнім і життєвим досвідом, а отже є динамічним соціокультурним і педагогічним утворенням, складним для стандартизованого оцінювання. По-третє, soft skills – це синтез знань, умінь, рис характеру, стилів мислення, що забезпечують ефективну діяльність

в умовах невизначеності, змін і викликів. Вони підвищують здатність здобувачів освіти адаптуватися до змін у професійній діяльності, що особливо важливо в умовах цифровізації та нестабільності сучасного світу [11].

Вагомий внесок у розкриття структури soft skills для педагогічної діяльності зробила О. Біляковська, яка виокремлює низку компонентів, релевантних для майбутнього вчителя. Зокрема: соціально-комунікативний, що охоплює вміння ефективно взаємодіяти з різними учасниками освітнього процесу; емоційний, який передбачає здатність до емоційної регуляції, розвитку емпатії, розпізнавання й управління власними та чужими емоціями; когнітивний, що пов'язаний з критичним і креативним мисленням, пошуком нестандартних рішень; прогностичний, який відображає вміння прогнозувати ситуації й ухвалювати випереджальні рішення; управлінський, що стосується тайм-менеджменту, самомотивації, самоорганізації; акмеологічний, який вказує на здатність до саморозвитку та самореалізації у професійній сфері; а також інноваційний компонент, що відображає орієнтацію на творче вирішення педагогічних завдань [2].

У свою чергу, І. Тимофєєва подає класифікацію м'яких навичок майбутніх учителів початкових класів у трьох напрямках: індивідуальні якості, до яких вона відносить уміння приймати рішення, формулювати цілі, оптимізм та орієнтацію на результат; комунікаційні навички, що включають вміння взаємодіяти з учнями, колегами, батьками, враховувати міжкультурні особливості, презентувати себе; та управлінські якості, які охоплюють командну роботу, тайм-менеджмент, управління ризиками й конфліктами [30].

Дослідниці Н. Безлюдна та Н. Дудник пропонують розглядати формування soft skills у педагогів через три блоки: когнітивні здібності (критичне мислення, уміння приймати рішення в умовах браку часу, проєктне бачення), діяльнісні характеристики (лідерство, мовленнєва експресія, візуалізація, командна взаємодія), та особистісні якості (мотивація, публічний виступ, емпатія, самоорганізація) [1].

Американський дослідник Р. Snape подає широкий перелік soft skills, актуальних для професійного зростання. Серед них: критичне та структуроване мислення, комунікативні навички (усні та письмові), уміння розв'язувати проблеми та вести переговори, етичність, надійність, креативність, самоповага, командна робота, культурна чутливість, управління часом і конфліктами, емоційна зрілість, професіоналізм і навіть комп'ютерна грамотність [56]. Тоді як за класифікацією J. Bartel, м'які навички умовно можна поділити на дві основні групи. Перша охоплює особистісні характеристики, до яких належать лідерство, здатність ефективно працювати в команді, креативність, навички комунікації, уміння адаптуватися до змін і зберігати стійкість у стресових ситуаціях. Друга група стосується інтелектуального компонента soft skills і включає такі якості, як аналітичне мислення, критичність суджень та когнітивну гнучкість, тобто здатність швидко змінювати способи мислення залежно від ситуації [38].

У рамках нашого дослідження важливим є розмежування змістово близьких, але не тотожних понять «soft skills» і «transferable skills», оскільки кожне з них має свою функціональну специфіку [46]. Поняття soft skills (гнучкі навички) охоплює широкий спектр особистісних, соціальних, емоційних, когнітивних умінь, що забезпечують ефективну поведінку в соціальному середовищі та професійній діяльності. До них зараховують комунікаційні здібності, емоційний інтелект, критичне мислення, креативність, здатність працювати в команді, саморефлексію, етику взаємодії тощо. Головною особливістю цих навичок є те, що вони не мають галузевої прив'язки, розвиваються протягом життя, проявляються в реальних ситуаціях і забезпечують ефективну адаптацію до змін. Натомість transferable skills (переносні навички) – це універсальні вміння, які сформувалися в одному контексті, але можуть бути ефективно застосовані в іншому. Вони зазвичай охоплюють навички, які здобуваються у процесі навчання, роботи, громадської активності, але мають міжконтекстну гнучкість, тобто здатні зберігати свою ефективність незалежно від сфери застосування. Наприклад,

навичка вирішення проблем, здобута у волонтерському проєкті, може бути перенесена у професійну педагогічну діяльність.

Результати емпіричних досліджень свідчать про те, що успішність і ефективність учителя наряду пов'язана з рівнем розвитку його гнучких навичок. Ті педагоги, які володіють *soft skills*, значно ефективніше реалізують освітній процес, ніж ті, хто має лише теоретичні знання [45].

У сучасних умовах динамічних трансформацій в освіті, зокрема в галузі спеціальної освіти, питання володіння вчителем-логопедом гнучкими навичками (*soft skills*) переходить із площини бажаного у площину необхідного. Зміни форматів надання корекційно-розвиткової допомоги, активне впровадження інклюзивної освіти, посилення міжвідомчої взаємодії та розвиток інклюзивного освітнього простору в закладах освіти – усі ці чинники не лише ускладнюють структуру професійної діяльності вчителя-логопеда, а й значно розширюють її функціональний спектр. Відтак, зростають вимоги до особистісної гнучкості, комунікаційної компетентності, емоційної зрілості та здатності до ефективної взаємодії в умовах постійних змін. Г. Мицик вказує на те, що *soft skills* не лише підвищують конкурентоспроможність випускників, а й допомагають швидше інтегруватися в новий колектив, ефективно розпоряджатися часом, мислити креативно та конструктивно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу [15].

Усе це означає, що формування *soft skills* є не додатком до професійної підготовки, а її основою, яка дозволяє наповнити спеціальні знання реальними практиками ефективного педагогічного впливу. Саме тому формування м'яких навичок розглядається у дослідженнях як ключова умова реалізації професійного стандарту вчителя-логопеда [26], а також – як «каркас», на якому вибудовується готовність фахівця до викликів постійно мінливого світі.

Сьогодні роботодавці надають *soft skills* особливої ваги. Часто вони висловлюють занепокоєння тим, що випускники ЗВО не володіють належним рівнем цих навичок, що ускладнює їхню адаптацію на ринку праці [44]. І

водночас – самі випускники також незадоволені результатами навчання, відчуваючи розрив між тим, чого їх навчили, і тим, що потрібно в реальному професійному середовищі [44].

Зважаючи на це, розвиток soft skills має стати одним із ключових освітніх пріоритетів, і перед ЗВО стоїть завдання налагодження ефективного діалогу між освітою і стейкхолдерами. Освітній і професійний сектори мають спільно розробляти програми, які поєднують технічні (hard) і гнучкі (soft) навички. Особливої уваги потребує інтеграція soft skills у навчальні плани в ЗВО, щоб забезпечити відповідність підготовки здобувачів вищої освіти вимогам сучасного ринку праці. Проте, попри окремі успішні ініціативи, досліджень у цій сфері все ще недостатньо, що свідчить про низький рівень системного впровадження [43]. Ю. Голинський, у цьому контексті, слушно вказує на необхідність переосмислення організації освітнього процесу у ЗВО: сучасний здобувач вищої освіти повинен не лише засвоювати, а й проживати освітній досвід, залучаючись до дискусій, дебатів, міжособистісної співпраці, проєктної діяльності. Саме така інфраструктура – відкрита, динамічна, орієнтована на взаємодію – стає простором для розвитку soft skills [6]. Як показують сучасні освітні практики, на сьогодні виокремлено два основні шляхи формування гнучких навичок у здобувачів вищої освіти [1]. Перший – через введення окремих курсів або модулів, спрямованих на розвиток soft skills (прикладом є зарубіжні програми з team building). Другий – через інтеграцію відповідних завдань у традиційні навчальні дисципліни, неформальну освіту, роботу в міждисциплінарних проєктах. Обидва підходи важливі, проте тільки їх поєднання забезпечує стійкий результат.

Таким чином, ще раз підкреслюється актуальність необхідності не лише переосмислення змісту професійної підготовки вчителів-логопедів, а й пошуку шляхів її удосконалення. Зокрема, мова йде про потребу у створенні системи сприятливих організаційно-педагогічних умов, яка б забезпечувала цілісне поєднання різноманітних методів, форм і засобів навчання та взаємодії. Такі умови мають бути спрямовані не лише на формування професійних (hard)

навичок, передбачених професійним стандартам, а й на свідоме та послідовне формування гнучких навичок (soft skills), без яких сучасний фахівець у галузі спеціальної освіти не зможе ефективно діяти в умовах динамічного освітнього середовища.

1.3. Значення soft-skills у професійній діяльності вчителя-логопеда в умовах цифровізації спеціальної освіти

У сучасному освітньому середовищі, яке стрімко трансформується під впливом цифровізації та впровадження штучного інтелекту (ШІ), традиційні уявлення про професійну підготовку вчителів-логопедів потребують суттєвого переосмислення. ШІ в освіті відкриває нові горизонти для персоналізованого навчання та автоматизації рутинних завдань [39]. Особливе місце в цьому процесі займають великі мовні моделі (LLM), зокрема генеративні попередньо навчені трансформатори (GPT), що здійснили прорив у сфері обробки природної мови та аналізу великих обсягів даних [36]. Саме ці моделі стали підґрунтям для створення таких інструментів, як ChatGPT [37].

З'являється дедалі більше доказів, що демонструють інтеграцію інструментів ШІ в логопедичну роботу та розширення можливостей для оцінювання, запобігання та подолання порушень сприймання (засвоєння), розуміння і використання мови, мовлення та комунікативних умінь у дітей, підлітків і дорослих [57]. Вчені вказують, що використання ChatGPT сприяє зменшенню робочого навантаження вчителя-логопеда та впровадженню інноваційних засобів навчання [41]. Водночас, вони підкреслюють ризики, пов'язані з упередженістю даних, неточностями у згенерованих відповідях та етичними аспектами використання ШІ [41]. Інші дослідники також відзначають потенціал штучного інтелекту у створенні персоналізованих дидактичних матеріалів [41; 53]. Поєднуючи можливості ChatGPT із генеративними платформами на зразок DALL-E, вчителі-логопеди можуть

створювати нові, інтерактивні та візуально привабливі матеріали, зокрема персоналізовані зображення та вправи, які замінюють традиційні робочі аркуші та картки. Такий підхід не лише підвищує ефективність корекційного процесу, а й вирішує проблему порушення авторських прав, пов'язану з використанням зображень із відкритих джерел [53].

Разом з тим, інтеграція ШІ у логопедичну сферу супроводжується низкою етичних і професійних викликів. Як зазначають дослідники, попри потенціал ШІ до оптимізації робочих процесів, створювані ним матеріали можуть містити неточності, культурно неадаптований контент, логічні хиби або упередження, що становлять неабияку загрозу [35; 41; 54].

Розглянемо більш детально наслідки безвідповідального використання інструментів ШІ в логопедичній практиці, зокрема в межах таких сфер, як діагностика, пошук інформації, генерація тексту й візуального контенту. У фокусі нашого аналізу – ситуації, в яких учитель-логопед використовує ChatGPT або подібні інструменти без належної фахової критичності, етичної обачності чи контекстуального розуміння.

Однією з найнебезпечніших ситуацій є помилки в зборі та аналізі даних, які виникають через недооцінку конфіденційності або фрагментарне введення інформації. Наприклад, фахівець може несвідомо передати чат-боту конфіденційні відомості про дитину – ім'я, вік, місце проживання чи навіть діагноз – у надії отримати швидку відповідь. Така поведінка прямо порушує етичні норми та чинне законодавство щодо захисту персональних даних, зокрема Закон України «Про захист персональних даних». У ще більш ризикованому сценарії – вчитель-логопед формулює запит до ШІ без достатнього контексту: не вказує ключові характеристики розвитку дитини, супутні стани або попередні втручання. У такому разі ШІ «відповідає» шаблонно або навіть помилково, ґрунтуючись на узагальнених інтернет-даних, які можуть не мати жодного стосунку до реальної ситуації. Результатом стає поверхнева чи неточна інтерпретація даних, що потенційно загрожує хибною діагностикою чи безрезультатним логопедичним впливом.

Не менш тривожною є надмірна залежність від результатів ШІ, коли вчитель-логопед без рефлексії відтворює або впроваджує поради, запропоновані ChatGPT. Зокрема, це може проявлятися у використанні термінології, яка не відповідає ані методичним основам вітчизняної логопедії, ані національній класифікації порушень мовлення, або ж у застосуванні діагностичних підходів, що не пройшли професійної апробації в нашій системі освіти. Подібна некритична апропріація іноземного або неперевіреного досвіду підриває довіру до фахівця, створює бар'єри у взаємодії з колегами та батьками і навіть може суперечити професійному стандарту вчителя-логопеда.

Розглянемо докладно потенційні ризики, пов'язані з некритичним використанням інструментів ШІ в генерації текстового матеріалу, який застосовується в логопедичній практиці. Йдеться про створення планів уроків, історій, вправ, анкет тощо – матеріалів, що на перший погляд полегшують підготовку, але без професійної адаптації можуть мати суттєво негативні наслідки.

Найпоширенішою проблемою є недостатній контекст. ChatGPT та подібні моделі створюють текст на основі узагальнених патернів, не враховуючи індивідуальні особливості клієнта – його вік, рівень мовленнєвого чи когнітивного розвитку, культурного походження. Наприклад, автоматично створений план заняття може не містити відповідного словникового запасу для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку або розладами аутистичного спектра. Відповідно, вчитель-логопед надає дитині матеріал, який або надто простий (і не стимулює розвиток), або надмірно складний (і викликає фрустрацію). Особливо небезпечним є ігнорування супутніх станів, як-от СДУГ або сенсорна гіперчутливість: у такому випадку неправильно підібрані ролі чи візуальні подразники можуть ускладнити сприймання завдання.

Ще один серйозний аспект – культурна нечутливість [53]. ChatGPT формує контент на основі англomовних або глобалізованих даних, часто пронизаних культурними шаблонами, які не відображають реалій українських

родин, шкільного середовища чи національного контексту. Так, історія, що містить американські реалії (наприклад, участь у бейсболі чи свята на кшталт Halloween), може бути не лише нерелевантною, а й незрозумілою або неприйнятною для дитини, яка зростає в іншій культурній парадигмі. Наслідком буде втрата інтересу та емоційного контакту між учасниками логопедичного заняття.

Окремо варто виділити нечіткість і недоступність матеріалів, спрямованих на батьків або осіб, що їх замінюють. ШІ може згенерувати анкету або вправу без урахування реального рівня грамотності чи досвіду родини. Наприклад, запитання, сформульовані професійною мовою або без пояснення термінів, не лише не допоможуть зібрати потрібну інформацію, а й можуть викликати обурення чи сором. А відсутність чітких інструкцій або попереджень (наприклад, щодо використання дрібних предметів у вправах на артикуляцію) створює пряму фізичну небезпеку, зокрема ризик задухи або інших травм.

Загалом, у всіх згаданих сценаріях повторюється один системний ризик – втрата довіри. Якщо матеріали не підходять за рівнем складності, культурним фоном або не містять зрозумілих пояснень, батьки або учні можуть сумніватися в професіоналізмі вчителя-логопеда. Це знижує залученість до процесу, ослаблює терапевтичний ефект і може звести нанівець зусилля, які докладаються у форматі співпраці «вчитель-логопед – дитина – батьки».

Генерація візуального контенту за допомогою інструментів штучного інтелекту, як-от DALL·E, Midjourney або інші генератори зображень, відкриває широкі можливості для логопедичної практики. Візуальні розклади, картки для артикуляції, сюжетні ілюстрації, відео або плакати можуть створюватися швидко, безкоштовно та в межах індивідуальних запитів. Однак без належного професійного контролю ці інструменти здатні породжувати низку серйозних помилок, що потенційно загрожують не лише якості терапевтичного процесу, а й етичним та соціальним стандартам.

Перш за все, надзвичайно поширеною проблемою є нелогічний або неточний візуальний вміст. Генеративні моделі, особливо у безкоштовній версії користування, часто створюють образи з порушеннями пропорцій (наприклад, руки різної довжини, предмети в неприродних ракурсах, анімація дій із фізично неможливою траєкторією руху) [58; 59]. Уявімо ситуацію: вчитель-логопед створює картку, на якій зображений хлопчик із трьома пальцями або дівчинку з татком, які годують зимуючих птахів у засніженій кімнаті. Така картка не лише не допомагає розвивати мовлення дитини, а й викликає плутанину, знижує якість навчального досвіду та ускладнює процес засвоєння нових конструкцій та слів.

Ще одним небезпечним явищем є випадкова поява відвертого або неприйняттого візуального контенту [53]. Генеративні моделі можуть створювати зображення з надмірно сексуалізованими або неетичними візуальними характеристиками: викладачка з непропорційно великим бюстом у відкритому одязі, механік у занадто обтягуючому одязі, або сцени з натяками, які суперечать віковим нормам сприйняття. У логопедичній практиці, де емоційна безпека та соціальна адекватність візуальних матеріалів мають критичне значення, це становить реальну загрозу як для ефективності занять, так і для репутації спеціаліста.

Окрема проблема – відтворення стереотипів і посилення соціальних упереджень [53]. Алгоритми часто відтворюють гендерні, професійні та етнічні шаблони: медсестри – завжди жінки, солдати – виключно чоловіки; люди з інвалідністю не представлені зовсім. Усе це формує в дітей обмежене уявлення про світ і соціальні ролі. Якщо вчитель-логопед не проводить ретельного перегляду та адаптації контенту, такий підхід не тільки не сприяє формуванню соціально прийнятних уявлень, а й відтворює застарілі моделі поведінки, дискримінує частину учасників терапії та підриває ідеї інклюзивності, на яких базується сучасна спеціальна освіта.

Отже, аналіз потенційних ризиків використання інструментів штучного інтелекту у логопедичній практиці підкреслює важливість володіння

вчителем-логопедом розвиненими soft skills. У ситуаціях, коли ІІІ генерує неточні діагностичні висновки, шаблонні тексти або візуальний контент із помилками чи упередженнями, саме здатність фахівця критично осмислити отриману інформацію, проаналізувати її достовірність, відкоригувати з урахуванням контексту і цільової аудиторії визначає успішність професійного втручання. Наприклад, критичне мислення дозволяє вчителю-логопеду вчасно виявити фактологічну помилку у згенерованій вправі або дидактичному матеріалі, емоційний інтелект – адаптувати контент до психоемоційного стану дитини, а комунікаційні навички – ефективно пояснити батькам, як і навіщо змінено інструкції. Гнучкість мислення, міжкультурна чутливість, вміння аргументувати свої професійні дії, планувати й самостійно організовувати процес підготовки – усе це не просто додаткові переваги, а базові передумови безпечної та ефективної логопедичної практики у світі, де ІІІ дедалі більше інтегрується в освітній процес.

ІІІ – це не експерт і не суб'єкт відповідальності. Його відповіді – результат статистичних обчислень, а не критичного мислення, тому у цифровізованому світі, де цифрові інструменти відіграють роль помічників, а не кваліфікованих фахівців, soft skills перестають бути несуттєвими, а стають основою професійної ефективності вчителя-логопеда в умовах цифровізації.

Висновки до розділу 1

У межах першого розділу було здійснено теоретико-методологічний аналіз розвитку soft skills у професійній підготовці майбутніх учителів-логопедів. З'ясовано, що сучасна трансформація освіти, зокрема спеціальної, відбувається в умовах стрімкої цифровізації, впровадження інклюзивної практики, зростання ролі цифрових технологій та підвищених вимог до професійної мобільності й адаптивності педагогічних кадрів.

З огляду на ці виклики, акцент у професійній підготовці поступово зміщується з домінування *hard skills* (технічних, академічних знань і вмінь) на розвиток *soft skills* – гнучких, універсальних, міжособистісних, управлінських та когнітивно-емоційних компетентностей. Встановлено, що саме ці навички стають визначальними для ефективної діяльності вчителя-логопеда в умовах невизначеності та змін.

У процесі аналізу професійного стандарту вчителя-логопеда виявлено, що низка трудових функцій безпосередньо вимагає наявності *soft skills* – таких як критичне мислення, самоорганізація, креативність, комунікаційна компетентність, емоційна зрілість, командна робота. Зокрема, функції, пов'язані з консультуванням, документуванням, організацією логопедичного процесу, міжвідомчою співпрацею, впровадженням цифрових технологій тощо, є зонами, де гнучкі навички є не допоміжними, а базовими передумовами ефективності.

Також у розділі проведено аналіз стандарту вищої освіти за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта» та освітньо-професійної програми «Спеціальна освіта» (спеціалізація «Логопедія») Бердянського державного педагогічного університету, який засвідчив, що хоча *soft skills* прямо не виділяються в окрему категорію, їхні елементи інтегровані в загальні та спеціальні компетентності, а також у програмні результати навчання (зокрема, РН-3, РН-4, РН-5, РН-6, РН-8, РН-9, РН-10).

Проведене дослідження також дало змогу уточнити сутність, структуру та класифікацію *soft skills* у контексті професійної підготовки вчителя-логопеда. Встановлено, що гнучкі навички є інтегративним утворенням, що поєднує когнітивні, соціально-комунікативні, емоційно-вольові, прогностичні, управлінські та інноваційні компоненти. Вони не мають галузевої прив'язки, але є критично значущими для ефективної реалізації професійних функцій, зокрема в умовах роботи з дітьми з порушеннями мовлення.

Особливої уваги в розділі надано актуалізації soft skills у професійній діяльності вчителя-логопеда в умовах цифровізації. Проаналізовано ризики та можливості, які супроводжують впровадження ІІІ в логопедичну практику. Підкреслено, що лише за умови наявності розвинених м'яких навичок: критичного мислення, цифрової грамотності, етичної обачності, комунікаційної гнучкості учитель-логопед здатен ефективно й безпечно застосовувати інструменти ІІІ для досягнення педагогічних цілей.

Ці висновки створюють підґрунтя для формулювання організаційно-педагогічних умов розвитку soft skills у майбутніх учителів-логопедів, що стане предметом подальших розділів дослідження.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ SOFT-SKILLS У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ

2.1. Обізнаність та ставлення здобувачів вищої освіти до формування soft skills у процесі професійної підготовки

Для досягнення мети магістерської роботи, яка полягає в теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов розвитку soft-skills у майбутніх учителів-логопедів у процесі їхньої фахової підготовки, важливо насамперед з'ясувати, наскільки самі здобувачі вищої освіти усвідомлюють значення цих навичок. Не менш значущим є вивчення їхнього особистого ставлення до потреби формувати soft skills у процесі професійного зростання. Саме тому одним із ключових етапів дослідження стало проведення опитування, яке дозволяє не лише співвіднести теоретичну рамку з реальними освітніми потребами, а й виокремити пріоритетні організаційно-педагогічні умови, що сприятимуть ефективному розвитку гнучких навичок у майбутніх учителів-логопедів.

Для збору емпіричних даних у межах дослідження було створено авторський опитувальник у форматі Google Forms (Додаток А), який поширювався серед здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, які навчались за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, освітньо-професійною програмою «Спеціальна освіта», спеціалізація 016.01 Логопедія [21] у Бердянському державному педагогічному університеті. Важливо підкреслити, що використано саме опитувальник, а не анкету, оскільки опитувальник передбачає не лише фіксацію фактів чи відомостей про респондента, а й дослідження його думок, ставлень, мотивацій, що відповідає цілі нашого дослідження – з'ясувати обізнаність та особистісну оцінку здобувачами вищої освіти важливості формування soft skills.

Опитування було реалізоване із використанням технологій дистанційного навчання – зокрема, респондентам було надіслано лінк на

форму через електронну пошту, якою вони користуються під час освітнього процесу в ЗВО. Формат онлайн-опитування було обрано з міркувань зручності доступу, а також для забезпечення добровільності участі та безпеки.

З метою забезпечення валідності та достовірності отриманих результатів, під час організації емпіричного дослідження було визначено низку критеріїв, за якими здійснювався відбір респондентів.

По-перше, до участі залучалися виключно здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта Бердянського державного педагогічного університету як денної, так і заочної форми навчання, що забезпечувало відповідність цільової вибірки специфіці досліджуваної проблеми.

Другим критерієм виступало завершення учасниками щонайменше одного семестру навчання в магістратурі, що гарантувало наявність у них певного рівня обізнаності щодо змісту професійної підготовки та досвіду взаємодії з освітнім середовищем, зокрема у цифровому форматі.

Третім критерієм була наявність стабільного доступу до Інтернету та пристрою, що забезпечує можливість проходження опитування в онлайн-форматі у зручний для респондента час, що є передумовою реалізації дослідження з використанням сучасних дистанційних технологій.

Крім того, було враховано етичний аспект участі – обов'язковою умовою виступала добровільна згода респондентів на заповнення опитувальника. Це дозволило уникнути тиску або формального ставлення до анкетування та сприяло формуванню відповідей на основі рефлексії й власного досвіду.

Останнім, але не менш важливим критерієм, була наявність у здобувачів досвіду навчання в умовах цифрового освітнього середовища. Такий досвід дозволяє глибше проаналізувати рівень сформованості soft skills, адже саме цифрове середовище надає можливості для прояву таких навичок, як самоменеджмент, критичне мислення, адаптивність, комунікація в онлайн-просторі тощо.

Таким чином, зазначені критерії відбору респондентів дозволили сформулювати релевантну та обґрунтовану вибірку, що забезпечує достовірність і прикладну цінність отриманих результатів.

У дослідженні взяли участь 83 здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти, що становить приблизно 74,5% від загальної кількості. Такий рівень залученості респондентів дозволяє вважати вибірку репрезентативною, а отримані результати – достатньо надійними для подальшого аналізу та узагальнення.

Гендерний розподіл респондентів засвідчує суттєву перевагу жіночої статі: 98,8 % опитаних становили жінки (82 особи) і лише 1,2 % (1 особа) – чоловіки. Така тенденція відповідає загальній специфіці кадрового складу в галузі спеціальної освіти, зокрема в логопедичному напрямі, де переважають саме жінки.

Аналіз вікових характеристик учасників опитування засвідчив наступне: найменшу частку респондентів становлять здобувачі віком 20–25 років – лише 6 % від загальної кількості опитаних (що відповідає 5 особам). Найчисельнішими групами стали здобувачі віком 30–39 років та 40 і старше – по 45,8 % кожна, що становить по 38 осіб у кожній категорії. З огляду на це, вибірка охоплює переважно дорослих здобувачів вищої освіти, які вже мають життєвий і, ймовірно, професійний досвід.

Такий склад респондентів дозволяє стверджувати, що опитування проводилося серед цільової аудиторії, здатної усвідомлено оцінити значення розвитку soft skills у процесі професійної підготовки. Представленість респондентів з різних вікових груп надає змогу виявити потенційні вікові особливості в сприйнятті ролі м'яких навичок у професійній діяльності вчителя-логопеда.

У межах дослідження було з'ясовано, що більшість респондентів на момент опитування вже мають професійний досвід і частково реалізують себе у сфері спеціальної освіти. Зокрема, 53 % опитаних (44 особи) повідомили, що працюють за фахом вчителя-логопеда, тоді як 39 % (32 особи) наразі не задіяні

у професійній діяльності за спеціальністю. Решта респондентів утрималися від відповіді або не змогли однозначно її надати.

Аналіз педагогічного стажу респондентів свідчить про значну варіативність досвіду. Частина учасників (12 %, тобто 10 осіб) не мають педагогічного стажу взагалі, що може бути зумовлено їх переходом на спеціальність 016 Спеціальна освіта з інших. Ще 13,3 % (11 осіб) мають досвід менше одного року, а 16,9 % (14 осіб) – від одного до трьох років. 10,8 % респондентів (9 осіб) мають стаж від чотирьох до шести років, а 15,7 % (13 осіб) – від семи до десяти років. Найчисельнішою групою є здобувачі з досвідом понад 10 років – 31,3 % (26 осіб). Це вказує на те, що значна частина опитаних не є початківцями в професії, а мають тривалий практичний досвід, що підвищує достовірність їхніх суджень про роль soft skills у логопедичній діяльності.

Аналіз відповідей на запитання щодо рівня обізнаності здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з поняттям soft skills (гнучких навичок) виявив переважання базового й середнього рівнів поінформованості (рис. 2.1.1).

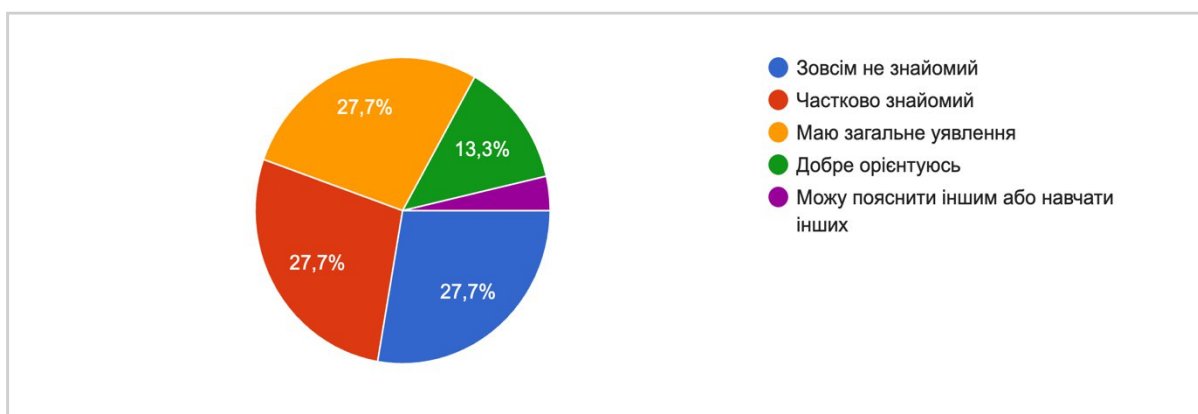

Рис. 2.1.1 Відповіді на питання «Оцініть рівень Вашої обізнаності щодо поняття soft skills (гнучких навичок)»

Зокрема, по 27,7 % опитаних (що становить по 23 особи відповідно) обрали варіанти «зовсім не знайомий», «частково знайомий» та «маю загальне

уявлення». Такий розподіл свідчить про те, що для понад 80 % респондентів термін *soft skills* або є новим, або асоціюється з поверховими уявленнями без чіткого розуміння його значення та прикладного потенціалу в професійній діяльності.

Лише 13,3 % здобувачів (11 осіб) зазначили, що добре орієнтуються у змісті поняття, а 3,6 % (3 особи) вважають, що здатні не лише застосовувати його на практиці, а й пояснювати іншим або навчати. Ці дані вказують на наявність окремої групи респондентів з високим рівнем компетентності щодо *soft skills*, імовірно, завдяки особистому професійному досвіду, участі в додаткових тренінгах або самостійному навчанню.

Загалом отримані результати демонструють наявність запиту на системне введення поняття *soft skills* до змісту освітньо-професійних програм для майбутніх учителів-логопедів. Вони також підтверджують актуальність і доцільність розроблення організаційно-педагогічних умов, які не лише сприятимуть розвитку м'яких навичок, а й забезпечать їх цілісне розуміння в контексті професійної підготовки.

Аналіз відповідей здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти на відкрите запитання «Як Ви особисто розумієте поняття *soft skills* вчителя-логопеда?» дозволяє виявити як глибину розуміння, так і характерні уявлення про гнучкі навички в контексті професійної діяльності. Загалом відповіді можна умовно поділити на кілька груп за рівнем обізнаності, структурованості та близькості до науково обґрунтованих дефініцій.

Високий рівень розуміння та системності. До цієї групи належать респонденти, які дали найбільш повні й концептуально вивірені визначення. Вони демонструють розуміння особистісної, соціальної та функціональної природи *soft skills*, а також їхнього впливу на професійну ефективність логопеда. Наприклад:

«Комплекс особистісних якостей, які напряму можуть не бути пов'язані з фаховими знаннями, однак мають суттєвий вплив на ефективність діяльності вчителя-логопеда, що обумовлено їхнім прямим

впливом на формування моделі поведінки фахівця та його вміння взаємодіяти з усіма учасниками робочого процесу».

Або:

«Soft skills – це навички, які допомагають нам ефективно спілкуватися, працювати з іншими людьми та адаптуватися до змін, вміння слухати, працювати в команді, вирішувати робочі проблеми».

Ці відповіді охоплюють ключові характеристики поняття: м'який (особистісно-соціальний) характер, зв'язок з адаптацією, комунікацією, емоційною регуляцією, взаємодією з іншими людьми та здатністю до самовдосконалення.

– Середній рівень – часткове або спрощене розуміння. Більшість респондентів надали відповіді, у яких виділяються лише окремі аспекти soft skills, зазвичай без системності. Наприклад:

- *«Гнучкість, емпатія, креативність».*
- *«Це навички, що покращують якість моєї роботи».*
- *«Здатність адаптуватися до умов та задач».*
- *«Комунікабельність, вміння вирішувати конфлікти, емоційна рівноваженість».*

Ці визначення свідчать про певний рівень обізнаності, але не демонструють чіткого розуміння природи поняття, його взаємозв'язку з професійною діяльністю вчителя-логопеда, або не відображають функціонального контексту.

~ Низький рівень розуміння або відсутність обізнаності. У відповідях цієї групи спостерігається або повна відсутність уявлень про soft skills, або спроби їх підмінити іншими поняттями. Наприклад:

- *«Поки що не розумію».*
- *«Не зустрічала такого поняття».*
- *«Спеціаліст, який допомагає дитині виводити звуки і не тільки».*
- *«Це праця з комунікаціями дітей з обмеженими можливостями».*

Деякі респонденти плутають soft skills із суто професійними (hard skills), описуючи зміст логопедичної діяльності, а не гнучкі навички, що її супроводжують.

Отже, отримані відповіді демонструють неоднорідний рівень поінформованості здобувачів вищої освіти щодо поняття soft skills. Незважаючи на наявність частини респондентів, які виявили досить глибоке та концептуально обґрунтоване розуміння поняття, більшість респондентів надавали фрагментарні або спрощені визначення. Це свідчить про потребу в інтеграції відповідного понятійного апарату та практичної роботи з формування soft skills в освітньо-професійні програми, а також необхідність науково-методичного супроводу процесу їх розвитку в системі професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів.

На підставі відповідей 83 респондентів, здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, було здійснено аналіз уявлень щодо найбільш важливих soft skills для вчителя-логопеда. Респондентам було запропоновано обрати з переліку кілька гнучких навичок, які, на їхню думку, є пріоритетними для професійної діяльності фахівця (рис. 2.1.2).

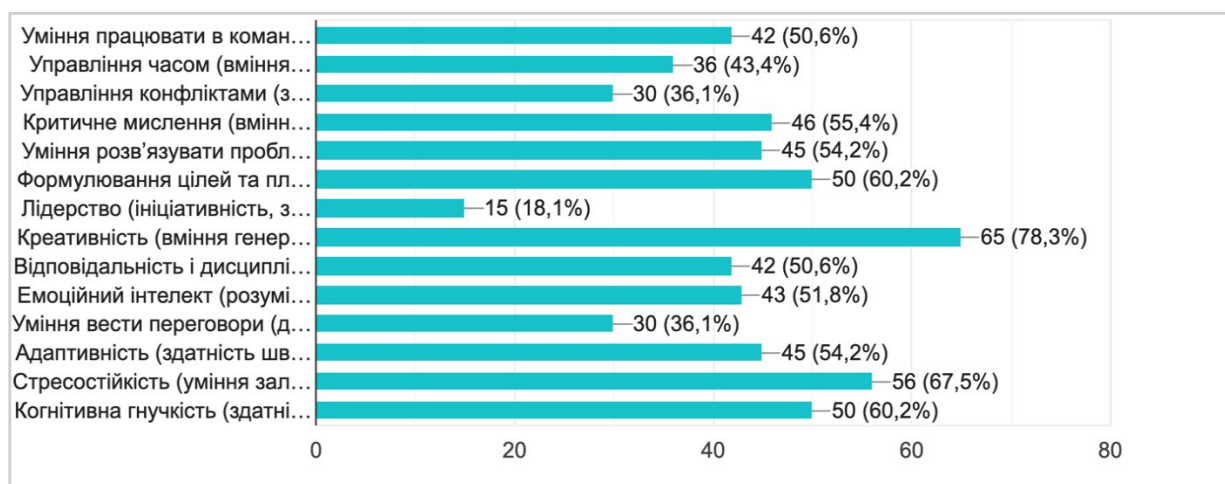

Рис. 2.1.2 Відповіді на питання «Які з наведених гнучких навичок Ви вважаєте найбільш важливими для вчителя-логопеда? (оберіть кілька варіантів)»

Абсолютним лідером стала креативність, яку відзначили 78,3 % респондентів. Це свідчить про усвідомлення здобувачами вищої освіти необхідності творчого підходу у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, пошуку нестандартних рішень, гнучкості у виборі методів і прийомів логопедичної допомоги. На другому місці за значущістю – стресостійкість (67,5 %), що підтверджує важливість здатності вчителя-логопеда залишатися ефективним в умовах емоційного напруження, збереження спокою та конструктивності у складних ситуаціях. Третю позицію поділили між собою формулювання цілей і планування дій та когнітивна гнучкість (по 60,2 %). Перший показник свідчить про розуміння необхідності структурування професійної діяльності, націленості на результат і вміння організовувати робочий процес. Другий – про важливість уміння швидко змінювати способи мислення й адаптуватися до нових обставин, що є надзвичайно актуальним у контексті роботи з динамічними мовленнєвими ситуаціями та освітніми викликами.

Понад половину респондентів також відзначили такі soft skills як: критичне мислення (55,4 %), уміння розв'язувати проблеми (54,2 %), адаптивність (54,2 %), емоційний інтелект (51,8 %), уміння працювати в команді (50,6 %), відповідальність і дисциплінованість (50,6 %). Це демонструє загальну орієнтацію на рефлексивність, аналітичність, командну взаємодію й професійну етику.

Менше респондентів (43,4 %) вказали на управління часом, що також є важливою навичкою, однак, можливо, менш усвідомлюваною як така, що потребує спеціального розвитку. Найменше значення надали лідерству – лише 18,1 % респондентів. Це може вказувати на недостатнє розуміння значення ініціативності та здатності вести за собою в межах командної або міждисциплінарної роботи.

Отже, загалом результати демонструють, що майбутні вчителі-логопеди усвідомлюють цінність гнучких навичок для ефективної професійної

діяльності. Проте деякі з них, зокрема лідерство та управління часом, потребують більш цілеспрямованого акценту в освітньому процесі.

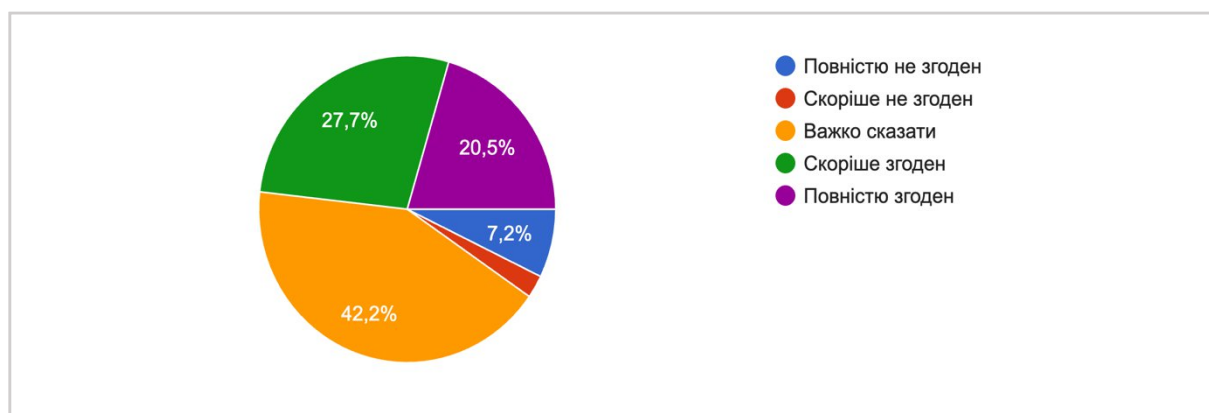

Рис. 2.1.3 Відповіді на питання «Soft skills є такими ж важливими або навіть важливішими, ніж професійні навички (hard skills) у діяльності вчителя-логопеда?»

На запитання «Наскільки Ви погоджуєтесь із твердженням: «Soft skills є такими ж важливими або навіть важливішими, ніж професійні навички (hard skills) у діяльності вчителя-логопеда?» більшість респондентів продемонстрували високий рівень усвідомлення значущості м'яких навичок (*рис. 2.1.3*). Так, 27,7% учасників опитування «скоріше погоджуються» із твердженням, а ще 20,5% – «повністю погоджуються», тобто загалом 48,2% мають виразну позитивну оцінку ролі soft skills у професійній діяльності. Певну обережність у судженнях виявили 42,2% респондентів, які обрали варіант «важко сказати». Лише незначна частка опитаних висловила несхвалення твердження: 7,2% – «повністю не згодні» та 2,4% – «скоріше не згодні». Це свідчить про загальну позитивну налаштованість здобувачів до важливості гнучких навичок, однак також вказує на певну потребу в додатковому роз'ясненні, формуванні усвідомленого бачення співвідношення між soft і hard skills у професії вчителя-логопеда.

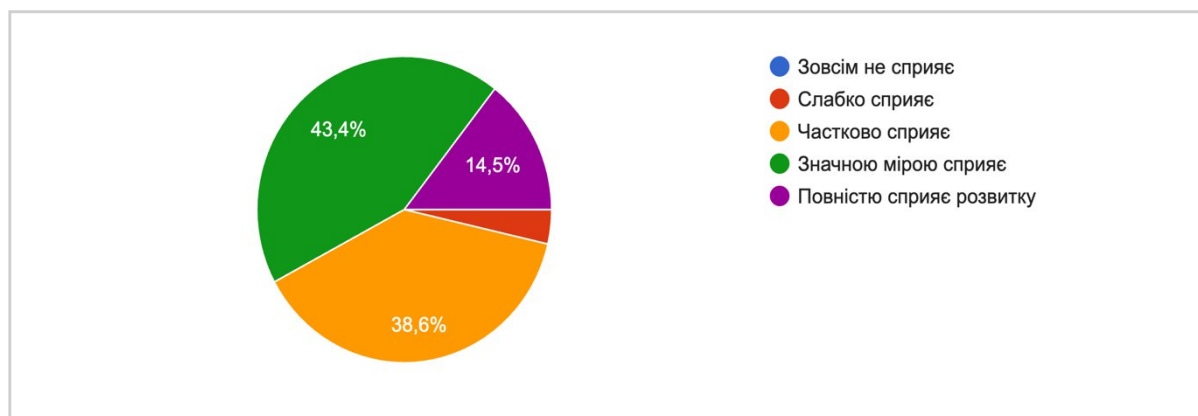

Рис. 2.1.4 Відповіді на питання «Оцініть, наскільки, на Вашу думку, Ваша освітньо-професійна програма сприяє розвитку soft skills»

Питання «Оцініть, наскільки, на Вашу думку, Ваша освітньо-професійна програма сприяє розвитку soft skills» дозволяє оцінити сприйняття здобувачами вищої освіти ефективності освітнього середовища в контексті розвитку м'яких навичок (рис. 2.1.4). Дані засвідчили, що 43,4% респондентів вважають, що програма значною мірою сприяє розвитку soft skills, а ще 14,5% – що повністю сприяє. Отже, майже 58% опитаних позитивно оцінюють наявні можливості. Водночас 38,6% вказали на лише часткову підтримку цього процесу, а 3,6% – на слабку або зовсім відсутню. Ці результати свідчать про наявність потенціалу в освітньому процесі для розвитку soft skills, але також демонструють запит на систематизацію та цілеспрямованість цієї роботи.

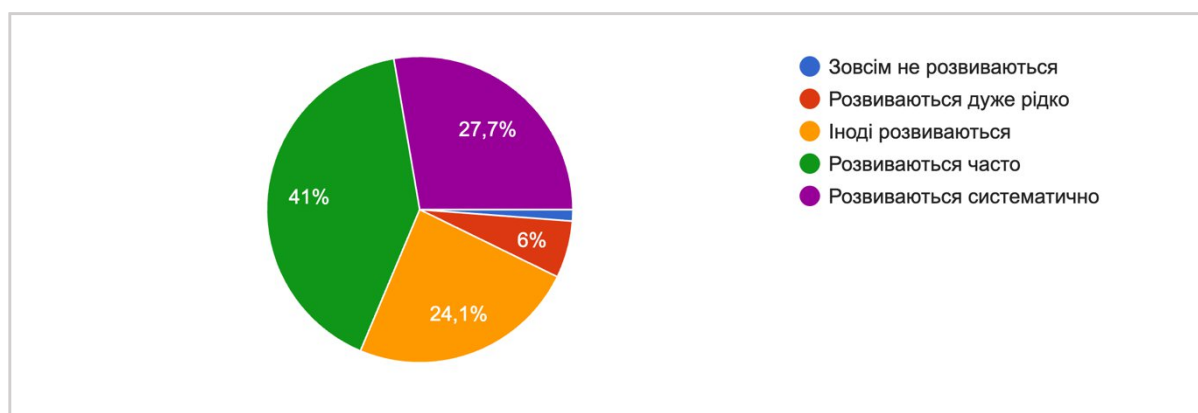

Рис. 2.1.5 Відповіді на питання «У якій мірі, на Вашу думку, Ваші soft skills розвиваються під час вивчення фахових дисциплін?»

Ще одне важливе питання – «У якій мірі, на Вашу думку, Ваші soft skills розвиваються під час вивчення фахових дисциплін?» (рис. 2.1.5) – дозволяє оцінити практичну реалізацію потенціалу навчального процесу. Найбільше респондентів (41%) зазначили, що навички розвиваються часто, ще 27,7% – що розвиток є систематичним. Тобто понад 68% респондентів визнають позитивну динаміку у формуванні soft skills у межах фахових дисциплін. 24,1% вважають, що це відбувається лише іноді, а 6% – дуже рідко. Таким чином, наявна диференціація у досвіді респондентів, що вказує на нерівномірність інтеграції м'яких навичок у зміст фахових дисциплін та підтверджує необхідність подальшої роботи в цьому напрямі.

У сукупності ці результати вказують на загальне розуміння респондентами важливості розвитку soft skills у професійній підготовці, одночасно засвідчуючи запит на підвищення цілеспрямованості та системності відповідної діяльності в межах освітніх програм.

На запитання «Як Ви оцінюєте рівень сформованості власних soft skills на поточному етапі навчання?» більшість здобувачів обрали помірковані відповіді. Найпоширенішим варіантом стала відповідь «середній» – 37,3% опитаних. Ще 28,9% вважають свій рівень достатнім, що у сукупності демонструє переважну тенденцію до визнання певного рівня сформованості soft skills, хоча й не максимального. 10,8% респондентів вказали на низький рівень сформованості, а 3,3% – на високий, що може свідчити або про критичне ставлення до себе, або про об'єктивні прогалини в навичках міжособистісної взаємодії. Водночас 20,5% респондентів обрали відповідь «важко відповісти», що також може свідчити про невпевненість у розумінні критеріїв оцінювання власних soft skills чи обмеженість у досвіді їх застосування в реальних ситуаціях.

Натомість запитання «Наскільки Ви особисто зацікавлені у розвитку власних soft skills у межах професійної підготовки?» виявило виразно високий рівень мотивації. Понад 89% респондентів демонструють позитивне ставлення до розвитку м'яких навичок: 47% – «дуже зацікавлені», 42,2% – «швидше

зацікавлені». Лише 8,4% обрали варіант «частково зацікавлені», і менше 3% – «швидше не зацікавлені» або «зовсім не зацікавлені». Ці результати засвідчують потужний внутрішній запит з боку здобувачів вищої освіти на організацію такого освітнього середовища, у якому розвиток soft skills був би системним, послідовним і адаптованим до професійної специфіки логопедичної діяльності.

Таким чином, хоча більшість здобувачів оцінюють рівень сформованості своїх гнучких навичок як середній або достатній, одночасно вони демонструють високу готовність і бажання працювати над їх подальшим розвитком. Це свідчить про важливість розширення освітніх можливостей для практичного засвоєння soft skills, а також про доцільність інтеграції м'яких навичок у всі етапи професійної підготовки вчителя-логопеда.

Результати анкетування щодо ефективності методів і форм організації навчання у закладі вищої освіти для розвитку soft skills свідчать про чітке усвідомлення респондентами переваг інтерактивного, практичного та рефлексивного підходів у формуванні гнучких навичок (*рис. 2.1.6*). Згідно з отриманими даними, найбільш ефективною формою учасники опитування вважають участь у зустрічах із фахівцями-практиками: цей варіант обрали 57,8 % опитаних. Це свідчить про запит на актуальність практико-орієнтованих форматів і реальну потребу у прямій комунікації з тими, хто має досвід застосування soft skills у професійному середовищі.

Майже така сама кількість респондентів висловилося на користь аналізу кейсів (55,4 %) – методу, який передбачає розбір реальних або змодельованих ситуацій з метою формування навичок критичного мислення, ухвалення рішень, аналізу та проектування варіантів поведінки. Такі результати можна пояснити тим, що здобувачі вищої освіти прагнуть навчатися в контексті наближеному до професійної реальності, де гнучкі навички не є абстрактними поняттями, а конкретними інструментами діяльності.

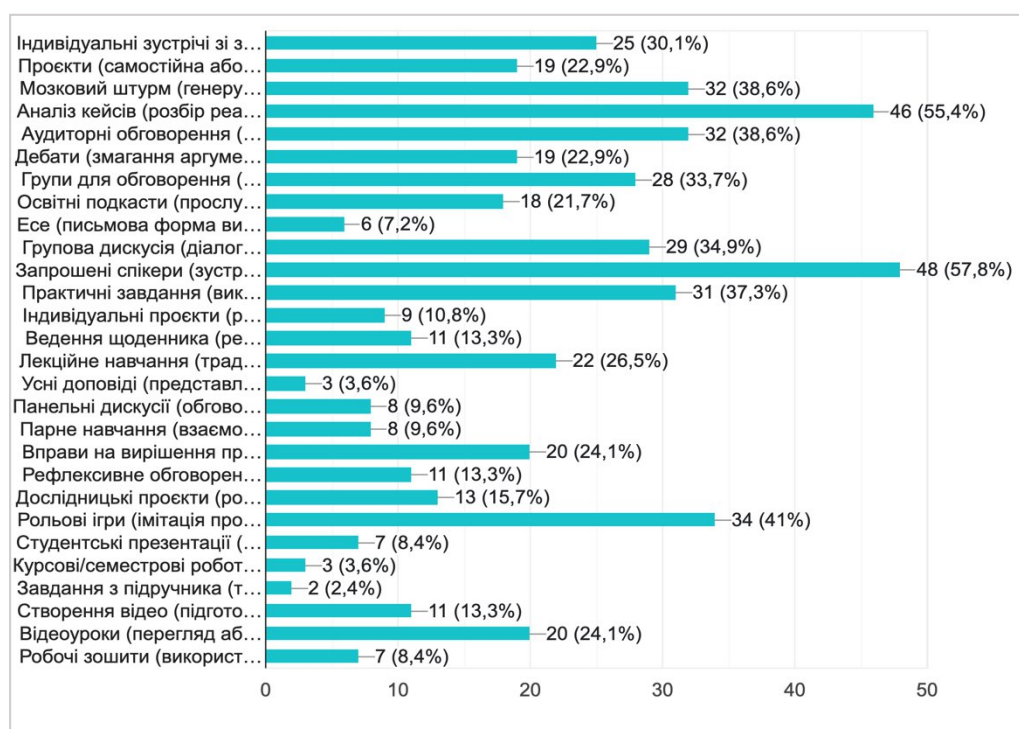

Рис. 2.1.6 Відповіді на питання «Які методи та форми організації навчання у ЗВО Ви вважаєте найбільш ефективними для розвитку soft skills? (можна обрати кілька варіантів)»

Високий рівень підтримки також отримали мозковий штурм та аудиторні обговорення (по 38,6 %), що ще раз підтверджує важливість колективної взаємодії, здатності генерувати ідеї, слухати інших, аргументувати й домовлятись. Практичні завдання (37,3 %) й групові дискусії (34,9 %) доповнюють цей перелік, засвідчуючи, що саме активна форма занять, орієнтована на вирішення завдань у змінених або відкритих умовах, стимулює розвиток гнучких навичок більш ефективно, ніж пасивні способи засвоєння інформації.

Помірний рівень підтримки отримали проекти, дебати, групи для обговорення, освітні подкасти, лекційне навчання, відеоуроки, вправи на вирішення проблем, що свідчить про певну нерівномірність досвіду здобувачів у використанні різних форматів і, можливо, про недостатню інтеграцію цих методів у навчальний процес. Особливу увагу привертає

високий результат у категорії рольових ігор (41 %), що вказує на ефективність імітацій професійних ситуацій як способу розвитку емоційного інтелекту, комунікативної компетентності та адаптивності. Водночас лише 13,3 % респондентів зазначили ведення щоденника як ефективний метод. Низькі показники за такими позиціями, як курсові чи семестрові роботи, усні доповіді, завдання з підручника або навіть створення відео, засвідчують, що респонденти не ототожнюють ці традиційні або репродуктивні форми роботи з розвитком soft skills. Імовірно, ці формати сприймаються як такі, що більше спрямовані на перевірку знань або академічну складову підготовки, ніж на розвиток комунікативних, емоційних чи соціальних компетентностей.

Таким чином, узагальнені результати демонструють пріоритетність тих методів і форм організації освітнього процесу, які передбачають взаємодію, досвід, рефлексію та практичне застосування. Це дає підстави стверджувати, що для ефективного формування soft skills у майбутніх учителів-логопедів необхідне переосмислення традиційної структури навчання на користь більш гнучких, комунікативно насичених і практико-орієнтованих форматів. Системне впровадження таких форм у фахову підготовку дозволить забезпечити гармонійний розвиток як професійних, так і гнучких навичок, які є критично важливими для успішної діяльності сучасного фахівця в галузі спеціальної освіти.

Аналіз результатів опитування щодо позааудиторної діяльності, яка, на думку здобувачів другого (магістерського) рівня освіти, найбільше сприяла розвитку їхніх soft skills, засвідчує чітку орієнтацію респондентів на практико-орієнтовану та організаційно-діяльнісну активність.

Найбільшу підтримку отримала позиція «Стажування» – 59 % респондентів зазначили цей вид діяльності як один із найефективніших у формуванні гнучких навичок. Такий високий результат свідчить про цінність набуття реального професійного досвіду в умовах, максимально наближених до майбутньої логопедичної практики. Саме в процесі стажування

активізуються такі soft skills, як відповідальність, адаптивність, комунікація, тайм-менеджмент, емоційна регуляція, тобто ті якості, що не завжди формуються під час традиційного навчального процесу.

На другому місці за значущістю опинилася «Організація заходів» (48,2 %). Це підтверджує ефективність проєктної діяльності та практичної взаємодії, під час якої здобувачі вищої освіти беруть участь у плануванні, координації, веденні переговорів, публічних виступах тощо. Вона поєднує в собі одразу кілька важливих напрямів розвитку soft skills – лідерство, креативність, роботу в команді, відповідальність, критичне мислення.

Третє місце посідає волонтерська діяльність (30,1 %). Цей результат є показовим, оскільки волонтерство як форма соціально значущої активності передбачає розвиток емпатії, комунікативної гнучкості, здатності до прийняття рішень у непередбачуваних умовах, а також внутрішньої мотивації діяти. Це свідчить про перевагу тих освітніх форматів, які виходять за межі формального навчання й дозволяють виявляти soft skills у реальних соціальних контекстах.

Порівняно нижчі показники мають участь у науково-дослідницькій роботі (25,3 %) та в діяльності Навчально-логопедичної лабораторії (15,7 %). Це може свідчити про нерівномірність доступу здобувачів освіти до відповідних активностей або про недостатнє усвідомлення їхнього потенціалу в контексті розвитку гнучких навичок. Участь у студентському самоврядуванні оцінили лише 6 % опитаних, що може свідчити про низьку включеність або слабку видимість ролі цієї форми діяльності у формуванні soft skills.

Окремі одиничні згадки стосуються інших неструктурованих форматів (вебінари, особиста практика, участь у платформах), що хоча й демонструють індивідуальні ініціативи, проте не мають системного характеру в загальній картині освітнього середовища.

Таким чином, найбільш ефективними з точки зору здобувачів вищої освіти виявилися ті види позааудиторної активності, що вимагають від учасника ініціативності, самостійності, гнучкості мислення, комунікативних зусиль і відповідальності. Це ще раз підтверджує тезу про те, що формування soft skills не може обмежуватись лише межами аудиторного навчання – воно потребує живого досвіду, міжособистісної взаємодії та участі в діяльностях, які мають соціальну, практичну й емоційну значущість.

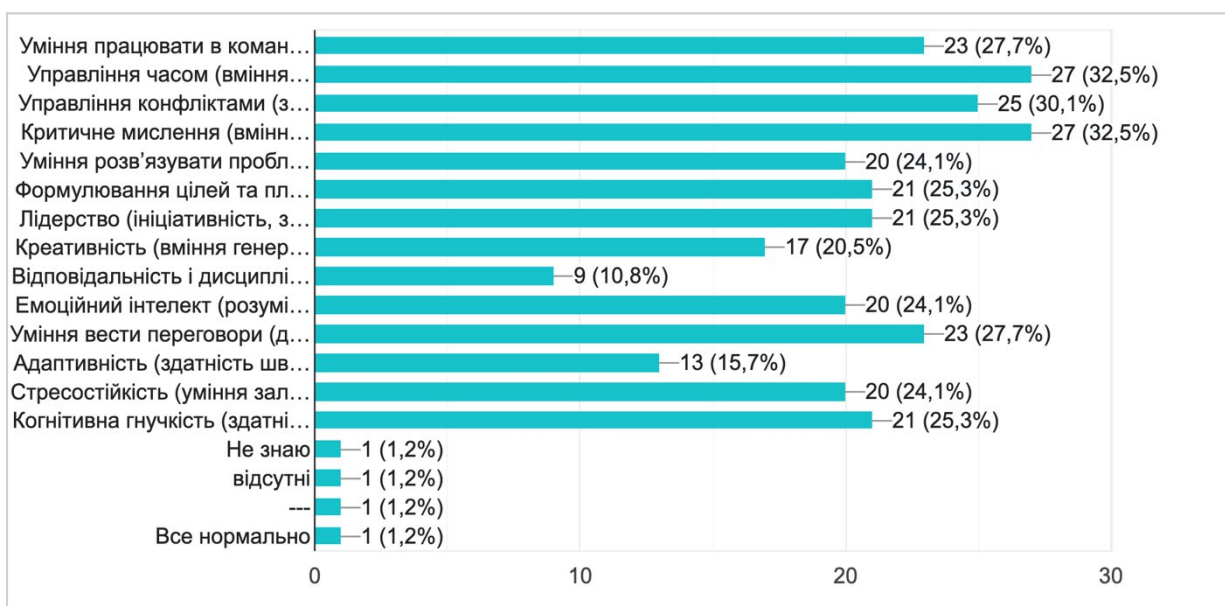

Рис. 2.1.7 Відповіді на питання «Які з гнучких навичок, на Вашу думку, недостатньо формуються в межах чинної (за якою ви здобуваєте вищу освіту) освітньо-професійної програми?»

Аналіз результатів відповідей на запитання «Які з гнучких навичок, на Вашу думку, недостатньо формуються в межах чинної (за якою ви здобуваєте вищу освіту) освітньо-професійної програми?» виявив певні зони розвитку в системі професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів (*рис. 2.1.7*). Найчастіше респонденти зазначали, що недостатньо формуються такі навички, як управління часом і критичне мислення – по 27 осіб (32,5%). Це свідчить про потребу не лише в розвитку тайм-менеджменту як елемента особистої ефективності, а й у впровадженні завдань, які вимагають рефлексії,

аналітичного мислення, здатності до оцінки інформації та обґрунтування рішень – тобто компонентів критичного мислення.

На другому місці за частотою згадувань опинилися управління конфліктами (30,1%) та уміння працювати в команді (27,7%), що разом із попередніми показниками вказує на загальну потребу в розвитку комунікативних і регулятивних soft skills, особливо в контексті командної та міжособистісної взаємодії. Подібні навички є базовими для ефективної роботи логопеда в мультидисциплінарних командах, під час співпраці з батьками, колегами та адміністрацією.

До групи навичок, які, на думку респондентів, також формуються недостатньо, належать формулювання цілей і планування дій (24,1%), емоційний інтелект (24,1%), уміння розв'язувати проблеми (24,1%), стресостійкість (24,1%) і когнітивна гнучкість (25,3%). Такий результат може свідчити про загальну недостатню інтеграцію компонентів емоційно-рефлексивного і стратегічного мислення в навчальний процес, особливо у формі практико-орієнтованих завдань.

Дещо рідше згадувалися креативність (20,5%), лідерство і адаптивність (по 25,3%), що водночас є важливими для прояву ініціативності, нестандартного мислення, гнучкої поведінки у професійних ситуаціях. Найменше студентів відзначили відсутність формування відповідальності та дисциплінованості (10,8%), що свідчить про наявність уже усталених підходів до розвитку цих якостей у системі підготовки.

Показово, що були й поодинокі відповіді (по 1,2%), які засвідчили, що деякі здобувачі вищої освіти не можуть визначити, яких навичок не вистачає, або ж вважають ситуацію задовільною. Така варіативність свідчить про неоднорідність досвіду та освітніх очікувань, а також про важливість врахування індивідуальних освітніх траєкторій і рівня рефлексивної обізнаності здобувачів вищої освіти.

У цілому, результати демонструють запит на глибшу інтеграцію soft skills у зміст фахових дисциплін, з акцентом на розвиток тих компетентностей,

які критично важливі для сучасного вчителя-логопеда в умовах міждисциплінарної взаємодії, високої динаміки змін в освіті та зростання значення емоційного інтелекту.

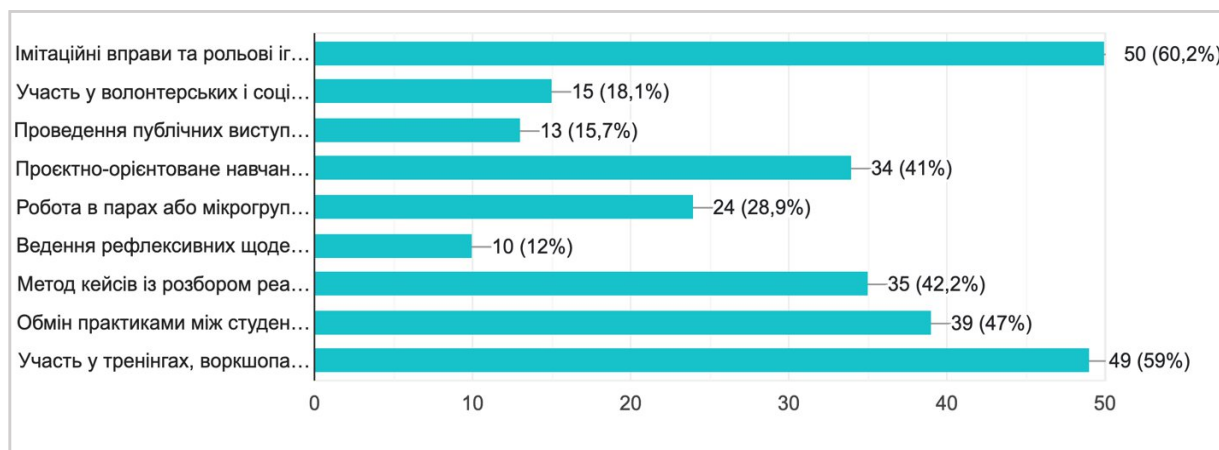

Рис. 2.1.8 Відповіді на питання «Які з гнучких навичок, на Вашу думку, недостатньо формуються в межах чинної (за якою ви здобуваєте вищу освіту) освітньо-професійної програми?»

Паралельно з ідентифікацією ефективних методів, респонденти визначили чинники, що найбільше ускладнюють розвиток soft skills у ЗВО (рис. 2.1.8). Абсолютна більшість (79,5 %) вказали на нестачу часу через поєднання навчання з іншими видами діяльності (роботою, особистими справами тощо). Це є серйозним бар'єром, який варто враховувати при проєктуванні освітніх програм – формування soft skills має бути органічно інтегрованим в навчальний процес, а не додатковим навантаженням.

Другим за значущістю бар'єром респонденти назвали невпевненість у собі (44,6 %). Це підкреслює важливість створення психологічно безпечного освітнього середовища, що підтримує здобувачів вищої освіти у розвитку комунікаційних, соціальних та лідерських якостей. Водночас 37,3 % опитаних відзначили відсутність практичних завдань, які б сприяли розвитку гнучких навичок, і стільки ж – формальне ставлення до теми soft skills у самому ЗВО.

Це вказує на потребу у ревізії змісту освітніх компонентів і вдосконаленні методичних підходів до їх реалізації.

Цікаво, що лише 15,7 % респондентів вказали на відсутність прикладу/моделі з боку викладачів. Це свідчить або про довіру до педагогів, або про те, що цей аспект не сприймається як головний бар'єр. Недостатня мотивація, натомість, була згадана 30,1 % учасників, що підкреслює важливість роботи зі внутрішніми переконаннями студентів, формування їх особистісного запиту на саморозвиток.

Загалом, отримані дані створюють цілісну картину: ефективність формування soft skills потребує системного підходу, який враховує як внутрішні, так і зовнішні чинники, поєднує інтенсивні інтерактивні методи, мотиваційні стратегії та зменшення організаційних бар'єрів.

Отже, результати проведеного емпіричного дослідження дозволили не лише виявити реальний стан обізнаності здобувачів вищої освіти щодо сутності soft skills та їх значущості в професійній діяльності вчителя-логопеда, а й окреслити наявні прогалини, суперечності й запити в контексті освітньої практики. Аналіз відповідей учасників опитування засвідчив існування потреби в більш цілісному, методично забезпеченому й системному підході до розвитку гнучких навичок у межах професійної підготовки майбутніх фахівців.

Висока зацікавленість респондентів у розвитку soft skills, позитивне ставлення до практико-орієнтованих методів навчання, а також критичне осмислення бар'єрів і чинників, що перешкоджають ефективному формуванню таких навичок, стали важливою передумовою для подальшого теоретико-методологічного обґрунтування моделі їх розвитку. На основі отриманих даних було розроблено комплекс організаційно-педагогічних умов розвитку soft skills у майбутніх учителів-логопедів, який представлено в наступному розділі дослідження. Цей комплекс є відповіддю на запити практики, відображає сучасні тенденції вищої освіти та забезпечує

узгодженість між очікуваннями здобувачів вищої освіти і реальними можливостями освітнього середовища.

2.2. Комплекс організаційно-педагогічних умов розвитку soft-skills майбутніх вчителів-логопедів

Результати опитування дали змогу не лише з'ясувати рівень обізнаності здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі змістом та значущістю soft skills, але й окреслити коло актуальних запитів щодо змісту, форм, методів і умов їх формування. Це створює підґрунтя для окреслення організаційно-педагогічних умов, які сприятимуть розвитку гнучких навичок у майбутніх учителів-логопедів в межах їхньої професійної підготовки.

Перш ніж перейти до окреслення організаційно-педагогічних умов, доцільно уточнити, що саме мається на увазі під цим поняттям. У педагогіці поняття «умова» має різноманітне трактування залежно від контексту і дослідницького підходу. У філософському розумінні воно визначається як чинник (лат. factor – причина, рушійна сила), що спричиняє або зумовлює перебіг певного процесу [32]. В освітній галузі цей термін конкретизується як сукупність факторів, що сприяють ефективній реалізації навчальних, виховних або розвивальних завдань. Зокрема, В. Полонський трактує умови як сукупність змінних природного, соціального, зовнішнього та внутрішнього характеру, які впливають на розвиток, поведінку та навчальну активність людини [23].

Для досягнення цілей професійної підготовки майбутніх фахівців необхідно створити низку обов'язкових передумов. Ці передумови, як вважають сучасні науковці, мають розглядатися крізь призму організаційно-педагогічного забезпечення. Так, у науковій літературі «організаційні умови» визначаються як стійкі управлінські, матеріально-технічні й кадрові параметри, необхідні для ефективного функціонування освітнього середовища [12]. Водночас у сучасній науці відсутнє єдине, універсальне тлумачення

поняття «організаційно-педагогічні умови». Так, окремі дослідники [13; 34] інтерпретують його як обставини освітнього процесу, що забезпечують досягнення запланованих цілей, інші – як чинники, які формують ефективне освітнє середовище або ж як комплекс взаємопов'язаних засобів управління, включно з кадровим, фінансовим і технічним забезпеченням. Попри це, усі дослідники сходяться на думці, що ключова риса поняття «умова» – це його обов'язковість для досягнення якісного результату. За О. Пономаренко організаційно-педагогічні умови – це обставини, які можуть бути свідомо змодельовані відповідно до особливостей освітнього процесу і в сукупності впливати на його результативність [24]. Згідно з дослідженням О. Єжової, організаційно-педагогічні умови розглядаються як сукупність взаємопов'язаних обставин, що створюються на управлінському рівні з метою досягнення запланованої освітньої мети й охоплюють як організацію професійної діяльності педагогів, так і навчальну активність здобувачів освіти [7].

Б. Чижевський вважає організаційно-педагогічні умови формою прояву функціональних залежностей між ключовими компонентами педагогічного процесу [33]. С. Занюк, наголошує на взаємозв'язку змісту освіти, методів, форм організації навчання й матеріального забезпечення як складових, що забезпечують досягнення педагогічної мети [8]. Дослідниця А. Зубко пропонує структурувати організаційно-педагогічні умови у дві групи: перша – ті, що забезпечують сам навчальний процес (рівень підготовленості педагогів і студентів), друга – ті, що сприяють його вдосконаленню (навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення) [9]. Т. Вдовичин подає таке тлумачення поняття «організаційно-педагогічні умови» як «сукупності факторів, що забезпечують регулювання та взаємодію об'єктів і явищ педагогічного процесу для досягнення поставленої мети, вдосконалюють міжособистісні стосунки учасників педагогічного процесу та активізують навчально-пізнавальну діяльність майбутніх фахівців» [4]. В. Ілляхова розглядає організаційно-педагогічні умови як невід'ємний

системний компонент освітнього середовища. Зокрема, вони трактуються нею як «системна єдність взаємопов'язаних і взаємоузгоджених зовнішніх та внутрішніх факторів, які забезпечують цілеспрямований розвиток [потрібної якості особистості] з урахуванням професійних вимог, соціальних запитів, індивідуальних можливостей та особистісних якостей» (в контексті розвитку креативності педагогів [10]).

Ми поділяємо позицію Л. Гаврутенко, яка розглядає організаційно-педагогічні умови як сукупність дій і взаємодій, що стимулюють активне залучення здобувачів вищої освіти до професійної діяльності, сприяють розвитку їх самостійності, фахових компетентностей і внутрішньої готовності до професійної реалізації [5].

На основі узагальнення результатів опитування здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта та аналізу науково-педагогічних джерел, було визначено *організаційно-педагогічні умови*, що забезпечують ефективне формування soft skills у процесі професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів:

–Системна інтеграція завдань і методів, орієнтованих на розвиток soft skills, у зміст професійної підготовки вчителів-логопедів.

–Організація освітнього процесу з використанням цифрових технологій для розвитку критичного ставлення до цифрового контенту.

–Забезпечення практико-орієнтованої підготовки шляхом залучення здобувачів освіти до реальних або змодельованих ситуацій, максимально наближених до професійної діяльності вчителя-логопеда.

Розглянемо кожну з визначених організаційно-педагогічних умов більш детально, що допоможе розкрити їх сутність, конкретизувати можливі шляхи практичного втілення в освітній процес та обґрунтувати потенційну ефективність кожної умови для формування гнучких навичок у майбутніх учителів-логопедів.

Перша умова – *системна інтеграція завдань і методів, спрямованих на розвиток soft skills, у зміст професійної підготовки майбутніх учителів-*

логопедів. Вона передбачає, що протягом навчання різні дисципліни будуть постійно та послідовно включати завдання, вправи й форми роботи, які спеціально орієнтовані на розвиток гнучких навичок. Такий підхід має бути реалізований на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, але в перспективі доцільно впроваджувати цю роботу вже з першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Системна інтеграція у цьому контексті означає, що робота з формування *soft skills* є послідовною, наскрізною та охоплює всі етапи професійної підготовки – від постановки конкретних цілей до оцінювання кінцевих результатів. Вона передбачає поступове ускладнення завдань відповідно до того, як зростає рівень знань, умінь і досвіду здобувачів вищої освіти.

На початковому етапі викладачі визначають, які саме гнучкі навички необхідно розвинути у майбутніх учителів-логопедів (наприклад, критичне мислення, навички ефективної комунікації, лідерські якості тощо). Потім, уже на рівні робочих програм і силабусів, викладачі підбирають конкретні методи навчання та форми роботи, які будуть сприяти розвитку цих навичок.

Надалі завдання та активності, орієнтовані на розвиток *soft skills*, поступово включаються у зміст різних навчальних дисциплін і курсів протягом усього періоду навчання здобувачів вищої освіти. Це дозволяє їм поступово накопичувати та поглиблювати власний досвід застосування гнучких навичок у різноманітних навчальних і професійних ситуаціях.

Наприклад, на першому курсі здобувачі вищої освіти можуть виконувати нескладні завдання у парах чи мікрогрупах, вчитися слухати одне одного, висловлювати свою думку і домовлятися. На другому курсі завдання стають більш складними: майбутні вчителі-логопеди активно залучаються до групових дискусій, де важливо не лише висловлювати, але й аргументовано відстоювати власну позицію, досягаючи компромісу. На третьому курсі вони вже здатні виконувати презентації, вести дискусії, аналізувати та розв'язувати рольові ігри або ситуації, які моделюють реальні професійні задачі. На четвертому курсі, а також на другому (магістерському) рівні навчання,

здобувачі вищої освіти вже працюють з комплексними завданнями, змодельованими або реальними професійними ситуаціями, які вимагають застосування високого рівня критичного мислення, розвиненого емоційного інтелекту, навичок тайм-менеджменту, управління конфліктами та ефективної командної взаємодії.

Така послідовна, системна робота дозволяє сформувати стійкі soft skills, що значно підвищує професійну готовність майбутніх учителів-логопедів до роботи в сучасних умовах.

Для ефективної реалізації першої умови пропонуємо різноманітні методи та форми організації навчання, які можуть бути інтегровані у зміст різних навчальних дисциплін. Кожен із цих методів має власні особливості, що дозволяє використовувати їх вибірково, відповідно до специфіки дисциплін, цілей навчання та потреб здобувачів вищої освіти:

–Індивідуальні зустрічі зі здобувачами освіти – персональні консультації, менторські сесії з викладачами, що дозволяють враховувати їх індивідуальні потреби, допомагають у рефлексії та розвитку персональних якостей.

–Проекти – самотійна або групова робота, яка має практичну мету, стимулює співпрацю, творчість та самотійність у вирішенні завдань.

–Мозковий штурм – колективне генерування нових ідей або пошук нестандартних підходів до вирішення проблемних ситуацій, що розвиває креативність і комунікативні навички.

–Аналіз кейсів – розгляд і аналіз реальних чи змодельованих професійних ситуацій, що формує критичне мислення, уміння приймати рішення та аналітичні здібності.

–Аудиторні обговорення – відкрите спілкування, що дозволяє висловлювати й аргументувати власні погляди, розвиваючи навички комунікації та емпатії.

–Дебати – формальна дискусія з аргументацією протилежних точок зору, сприяє розвитку переконливості, етичності, емоційного контролю.

–Групи для обговорення – робота в невеликих групах для розвитку уміння слухати, обговорювати, аргументовано дискутувати.

–Освітні подкасти – прослуховування тематичних аудіоматеріалів, які сприяють самостійному розвитку, розширенню світогляду та критичному осмисленню інформації.

–Есе – письмова форма роботи, де студенти висловлюють та аргументують власну позицію, що розвиває рефлексивність, критичне мислення і навички письмової комунікації.

–Групова дискусія – діалогічна взаємодія в групі, що сприяє розвитку критичного мислення, вміння аргументовано дискутувати, чути співрозмовника.

–Запрошені спікери – організація лекцій і зустрічей із фахівцями-практиками, що сприяє розширенню уявлень про професійну діяльність і комунікативних навичок.

–Практичні завдання – виконання завдань, які максимально наближені до реальних професійних ситуацій.

–Індивідуальні проєкти – самостійна робота з поглибленого вивчення конкретної теми та її презентації, що сприяє самодисципліні, відповідальності й організованості.

–Ведення щоденника – регулярна письмова рефлексія щодо власного навчального чи професійного досвіду, яка розвиває саморегуляцію й самосвідомість.

–Лекції – традиційний метод подачі інформації, який сприяє структуризації знань, формуванню навичок слухання та аналізу інформації.

–Усні доповіді – представлення власних ідей або результатів дослідження перед аудиторією, що допомагає розвивати впевненість, красномовність, уміння чітко і логічно подавати інформацію.

–Панельні дискусії – структуроване обговорення за участю декількох експертів чи доповідачів із залученням аудиторії, що розвиває аналітичні здібності та аргументацію.

–Парне навчання – взаємодія студентів у парах для взаємодопомоги, обговорення теми або виконання завдань, що розвиває комунікацію й співпрацю.

–Вправи на вирішення проблем – ситуаційні вправи, де потрібно визначити проблему та знайти шляхи її вирішення, що формує критичне мислення і здатність до прийняття рішень.

–Рефлексивне обговорення – аналіз отриманого досвіду після виконання завдання, який сприяє формуванню здатності до самоаналізу та розвитку рефлексії.

–Дослідницькі проєкти – самостійний пошук, аналіз інформації та формулювання висновків, сприяють розвитку аналітичного мислення та самостійності.

–Рольові ігри – моделювання професійних ситуацій, що допомагає розвивати емоційний інтелект, комунікативні навички й емпатію.

–Студентські презентації – представлення власних результатів, які формують навички публічних виступів, чіткої й переконливої презентації матеріалу.

–Курсові/семестрові роботи – письмові дослідження для розвитку навичок наукового пошуку, письмового мовлення й самостійного аналізу.

–Завдання з підручника – стандартні вправи для закріплення теоретичних знань і формування дисциплінованості та самоорганізації.

–Створення відео – підготовка навчального або творчого відеоконтенту, що розвиває творчість, уміння працювати з цифровими інструментами та ефективно комунікувати інформацію.

–Відеоуроки – перегляд або створення відеоматеріалів з навчальною метою, сприяє формуванню цифрової грамотності та самонавчання.

–Робочі зошити – структуровані матеріали для виконання завдань, які дозволяють розвивати самостійну роботу та відповідальність за навчання.

Запропонований спектр методів і форм навчання має забезпечити гнучкість у розвитку soft skills майбутніх учителів-логопедів та може бути

адаптований залежно від навчальних дисциплін і конкретних завдань професійної підготовки.

Друга умова – *«Організація освітнього процесу з використанням цифрових технологій для розвитку критичного ставлення до цифрового контенту»* – передбачає систематичне створення навчальних ситуацій, у яких майбутні вчителі-логопеди отримують досвід роботи з цифровими інструментами і водночас вчать оцінювати цифровий контент, створений як ними, так і різними цифровими платформами (зокрема тими, які функціонують на основі штучного інтелекту, як-от ChatGPT, DALL·E, Canva, Miro, Padlet тощо). Реалізація цієї умови може передбачати такі форми роботи та завдання:

1. Порівняльний аналіз контенту, створеного здобувачами вищої освіти й штучним інтелектом. Здобувачам вищої освіти пропонують написати план-конспект логопедичного заняття, консультацію для батьків або рекомендації щодо виконання логопедичних завдань. Паралельно аналогічне завдання виконується за допомогою ChatGPT або іншої мовної моделі. Завдання – критично оцінити отримані результати, визначити переваги й недоліки як свого тексту, так і згенерованого цифровим ресурсом.

2. Виявлення та аналіз помилок у матеріалах, створених за допомогою цифрових платформ. Здобувачі вищої освіти отримують завдання згенерувати ілюстрації, відео, презентації, дидактичні картки за допомогою таких ресурсів як DALL·E, Playground, Leonardo, Bing чи будь-яким іншим цифровим інструментом, що функціонує на основі ШІ. Після цього вони критично аналізують одержаний контент, виявляючи логічні, методичні, етичні або навіть культурні помилки та недоречності.

3. Рефлексивні завдання щодо етичних ризиків використання цифрових технологій. Здобувачам вищої освіти пропонують змодельовані ситуації або кейси з цифровим контентом, який містить етичні порушення (наприклад, приховані упередження, некоректні зображення, помилки конфіденційності

даних). Їх завдання – визначити ці ризики, обговорити можливі наслідки та розробити рекомендації щодо уникнення подібних ситуацій у майбутньому.

4. Групові дискусії та дебати щодо ефективності й доцільності застосування ШІ в логопедичній практиці. Організація навчальних дебатів на тему використання ШІ в логопедичній діяльності, де здобувачі вищої освіти аргументовано захищають або критикують необхідність та межі залучення ШІ в педагогічну роботу.

5. Створення етичних рекомендацій використання цифрових інструментів. Майбутні вчителі-логопеди формулюють власні рекомендації щодо етичного використання цифрових інструментів у професійній діяльності, враховуючи стандарти конфіденційності, культурної чутливості та професійної етики.

6. Використання «щоденника цифрового користувача» для аналізу власних цифрових звичок. Здобувачі вищої освіти ведуть цифровий щоденник, де фіксують використання цифрових інструментів та ресурсів у процесі навчання і професійної підготовки, відстежують переваги та недоліки, а також етично проблемні моменти, що виникали в процесі їх використання.

7. Розбір ситуаційних кейсів щодо помилок, допущених при використанні цифрових інструментів іншими фахівцями. Здобувачі вищої освіти аналізують реальні або змодельовані випадки некоректного використання цифрових інструментів (зокрема, ChatGPT, Midjourney, Canva), визначають причини виникнення помилок та пропонують шляхи їх уникнення.

Запропоновані вище форми роботи та завдання є лише прикладами можливих шляхів реалізації цієї умови. Залежно від навчальної дисципліни, цілей, поставлених викладачем, специфіки освітнього процесу чи індивідуальних особливостей здобувачі вищої освіти, вони можуть варіюватися, комбінуватися або доповнюватися іншими форматами. Викладач може вільно визначати найбільш ефективні способи інтеграції цифрових технологій в освітній процес, враховуючи завдання, пріоритетні для формування конкретних soft skills майбутніх учителів-логопедів.

Як бачимо, ця умова може бути ефективно реалізована шляхом використання тих методів і форм навчальної діяльності, що були визначені та описані під час розгляду першої умови. Така взаємодія умов не лише демонструє системність запропонованого нами підходу, а й створює інтегроване освітнє середовище, у якому розвиток гнучких навичок (soft skills) відбувається більш природно, комплексно та цілісно.

Третя організаційно-педагогічна умова – *забезпечення практико-орієнтованої підготовки через участь у реальних або змодельованих професійних ситуаціях* – передбачає створення такого освітнього середовища, у якому майбутні вчителі-логопеди зможуть систематично занурюватися у діяльність, максимально наближену до майбутніх професійних завдань. Умова ґрунтується на принципі навчання через досвід і має на меті сформувати в здобувачів вищої освіти практичні навички, необхідні для ефективної логопедичної роботи в реальному освітньому контексті.

Одним із ключових механізмів реалізації цієї умови є залучення студентів до діяльності Навчально-логопедичної лабораторії БДПУ, де вони мають змогу не лише спостерігати, а й брати участь у процесах надання логопедичної допомоги, під супервізією викладача-практика. Це створює умови для поступового занурення в логопедичну практику, адаптації до її реалій і розвитку професійної впевненості.

Крім того, важливими формами реалізації практико-орієнтованого підходу є:

- імітаційні вправи та рольові ігри, що дозволяють моделювати типові й нетипові професійні ситуації та тренувати поведінкові й комунікативні стратегії;
- проходження виробничої практики в закладах освіти та установах, що забезпечує безпосередній контакт із дітьми з особливими освітніми потребами;

- участь у волонтерських проєктах та соціальних ініціативах, де здобувачі вищої освіти можуть на практиці застосовувати набуті вміння та розвивати емпатію, відповідальність, гнучкість мислення;
- участь у студентському самоврядуванні спеціальності 016 Спеціальна освіта (S016) та організація освітніх або соціальних заходів, що формує лідерські якості, командну роботу, вміння вести переговори
- науково-дослідницька діяльність, яка передбачає участь у конференціях, підготовку наукових статей, роботу з кейсами, аналітичними матеріалами;
- проведення публічних виступів, захистів проєктів, участь у дебатах, що розвиває вміння презентувати свої ідеї, аргументувати, переконувати;
- участь у тренінгах, воркшопах, практикумах та інтерактивних сесіях, спрямованих на розвиток конкретних soft skills (зокрема, тайм-менеджменту, управління стресом, саморегуляції, креативності, лідерства, вміння вирішувати конфлікти тощо). Також передбачено можливість проведення таких заходів самими здобувачами вищої освіти за обраною тематикою під супроводом викладачів профільної кафедри.

Ці форми роботи не лише забезпечують формування навичок, актуальних для майбутньої професії, а й сприяють інтеграції soft skills у реальні професійні практики. Залежно від специфіки освітньої дисципліни та рівня підготовки здобувачів, перелічені активності можуть варіюватися, комбінуватися, а також модифікуватися для забезпечення максимального ефекту.

З метою візуалізації узагальненої структури запропонованих організаційно-педагогічних умов, шляхів їх реалізації та очікуваних результатів було створено модель (рис. 2.2.1), що демонструє їхню цілісність і взаємозв'язок. Схема дозволяє простежити, яким чином кожна з умов сприяє розвитку soft skills у майбутніх учителів-логопедів, які конкретні дії доцільно реалізовувати в межах кожної з них, а також які результати очікуються внаслідок їх поєднаного впровадження.

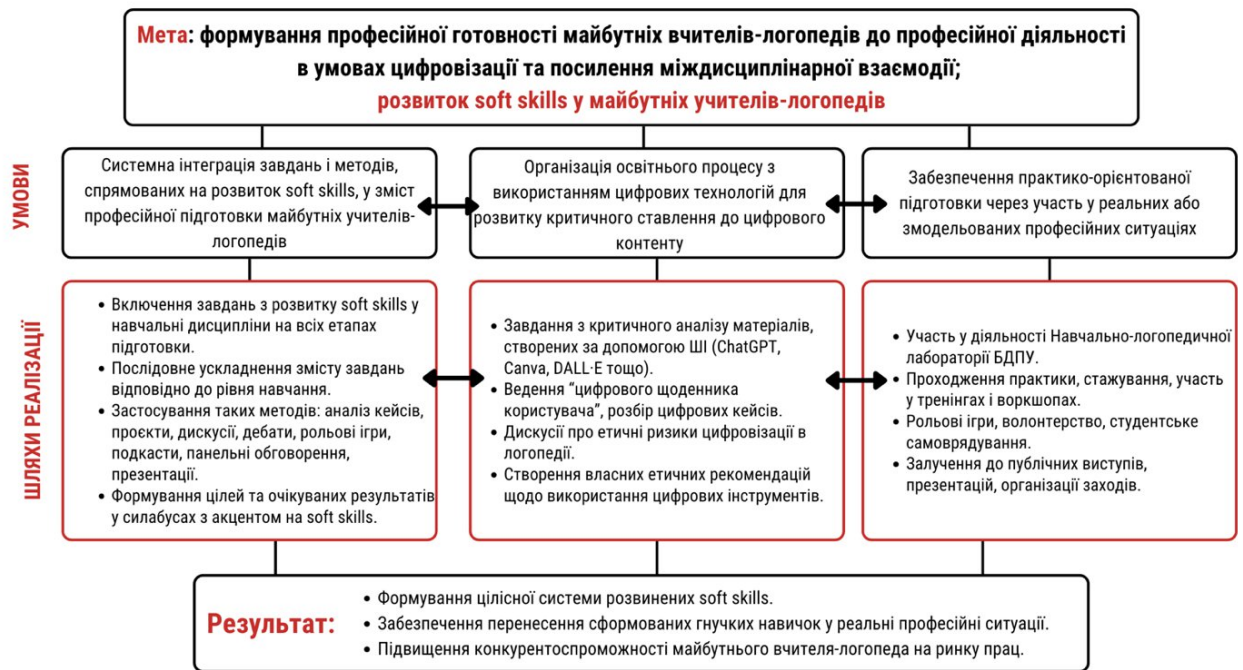

Рис. 2.2.1 Модель формування soft skills у майбутніх учителів-логопедів

Мета, подана у верхній частині моделі, підкреслює інтегративний і системний характер сучасної професійної підготовки. Вона поєднує ключові складники: професійну готовність, цифровізацію, міждисциплінарну взаємодію та розвиток soft skills. Такий підхід дає змогу розглядати гнучкі навички не як факультативний компонент, а як невід’ємну, органічну складову формування фахівця нового покоління.

Горизонтальні стрілки між блоками «Умови» демонструють взаємозв’язки між ними. Умови не функціонують ізольовано – навпаки, доповнюють одна одну. Методи й завдання, визначені у першій умові, можуть бути застосовані також у межах другої та третьої. Цифрові технології, описані у другій умові, можуть використовуватися для моделювання професійних ситуацій (третьа умова), а практико-орієнтовані формати можуть включати елементи рефлексії та критичного аналізу цифрового контенту.

У нижній частині моделі наведено очікувані результати реалізації всієї системи умов. Йдеться про формування цілісної системи розвинених soft skills,

здатність ефективно переносити ці навички у реальну професійну діяльність, а також про підвищення конкурентоспроможності майбутнього вчителя-логопеда на сучасному ринку праці.

Отже, запропонована модель дозволяє цілісно уявити взаємозв'язок між організаційно-педагогічними умовами, шляхами їх реалізації та очікуваними результатами формування soft skills у майбутніх учителів-логопедів. Її впровадження в освітній процес сприятиме не лише розвитку гнучких навичок, а й підвищенню ефективності професійної підготовки здобувачів вищої освіти в умовах цифровізації та міждисциплінарної взаємодії.

Висновки до розділу 2

Отже, другий розділ магістерської роботи дозволив перейти від теоретичного обґрунтування до прикладного рівня дослідження, в межах якого були виявлені, структуровані та обґрунтовані організаційно-педагогічні умови формування soft skills у процесі професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів.

Емпіричне дослідження, реалізоване шляхом онлайн-опитування здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, виявило високий рівень усвідомлення важливості гнучких навичок у професійній діяльності та виявило конкретні запити здобувачів вищої освіти щодо змісту, форм і методів їх розвитку. Це дало змогу науково обґрунтувати вибір трьох ключових організаційно-педагогічних умов, кожна з яких пов'язана з актуальними тенденціями сучасної освіти, зокрема цифровізацією, міждисциплінарністю та необхідністю практико-орієнтованого навчання.

По-перше, системна інтеграція завдань і методів, спрямованих на розвиток soft skills, забезпечує наскрізний, послідовний характер формування гнучких навичок на всіх етапах освітнього процесу. Вона охоплює відбір

цілей, вибір методів, поступове ускладнення завдань і фінальне оцінювання сформованих умінь.

По-друге, організація освітнього процесу з використанням цифрових технологій сприяє не лише оволодінню цифровою грамотністю, а й розвитку критичного мислення, здатності до етичної оцінки інформації та ефективного застосування цифрових інструментів у логопедичній практиці.

По-третє, забезпечення практико-орієнтованої підготовки через участь у реальних або змодельованих професійних ситуаціях створює умови для занурення здобувачів вищої освіти у логопедичну діяльність, що дозволяє формувати soft skills на основі реального досвіду та рефлексії.

Усі три умови представлені у вигляді моделі, яка демонструє їхню взаємозалежність, взаємодоповнюваність і системність. Модель візуалізує логіку формування soft skills як інтегрованого процесу, що пронизує зміст освітніх компонентів, організацію навчання та практичну підготовку майбутніх фахівців. Таке поєднання чинників забезпечує досягнення стратегічної мети – формування висококваліфікованого, конкурентоспроможного, етично відповідального та професійно гнучкого вчителя-логопеда, здатного діяти в умовах цифрових трансформацій і міждисциплінарної взаємодії.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне теоретико-методологічне та прикладне дослідження проблеми розвитку soft skills у майбутніх учителів-логопедів. Визначено організаційно-педагогічні умови, що забезпечують цілеспрямоване формування гнучких навичок у процесі професійної підготовки в умовах цифровізації та трансформаційних змін у галузі спеціальної освіти. Структура роботи підпорядкована досягненню поставленої мети, яка реалізувалась через виконання конкретних дослідницьких завдань.

Відповідно до першого завдання, здійснено теоретичний аналіз стану наукової розробленості проблеми розвитку soft skills у вітчизняній та зарубіжній педагогічній літературі. З'ясовано, що проблема розвитку гнучких навичок набула особливої актуальності у контексті змін, зумовлених цифровізацією, міждисциплінарною інтеграцією та переорієнтацією освітніх стратегій на компетентнісний підхід. Водночас встановлено, що наукові дослідження, присвячені саме формуванню soft skills у майбутніх учителів-логопедів, залишаються недостатньо розвиненими, що й зумовлює доцільність нашого дослідження.

У межах другого завдання було уточнено сутність поняття «soft skills» як інтегративного утворення, що охоплює особистісні, комунікативні, управлінські, когнітивні, емоційні та соціальні навички, які забезпечують ефективну взаємодію з людьми, адаптивність до змін, саморегуляцію та професійну мобільність. Обґрунтовано, що soft skills є невіддільною складовою професійної компетентності вчителя-логопеда, особливо в умовах цифрової трансформації освітнього простору, де на перший план виходить здатність до критичного мислення, етичної рефлексії, роботи в команді та взаємодії з цифровими інструментами, зокрема тими, що функціонують на основі штучного інтелекту.

Виконуючи третє завдання, було розроблено, обґрунтовано та візуалізовано комплекс організаційно-педагогічних умов, що забезпечують

ефективне формування soft skills у майбутніх учителів-логопедів. До таких умов віднесено: системна інтеграція завдань і методів, орієнтованих на розвиток soft skills, у зміст професійної підготовки вчителів-логопедів; організація освітнього процесу з використанням цифрових технологій для розвитку критичного ставлення до цифрового контенту; забезпечення практико-орієнтованої підготовки шляхом залучення здобувачів освіти до реальних або змодельованих ситуацій, максимально наближених до професійної діяльності вчителя-логопеда.

Усі запропоновані умови були обґрунтовані на основі результатів емпіричного дослідження, що дало змогу врахувати реальні освітні потреби, запити й очікування здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта (спеціалізація «Логопедія»). Побудована модель розвитку soft skills демонструє логіку взаємозв'язків між метою, умовами, формами й методами навчальної діяльності та очікуваними результатами. Вона дозволяє розглядати формування гнучких навичок як системний, поетапний і інтегрований процес, тісно пов'язаний з контекстом професійної діяльності майбутнього вчителя-логопеда.

Таким чином, практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів-логопедів шляхом цілеспрямованого формування в них гнучких (soft) навичок, які є надзвичайно важливими в умовах цифровізації та міждисциплінарної взаємодії у сфері спеціальної освіти. Визначені організаційно-педагогічні умови можуть бути реалізовані частково або повністю під час освітнього процесу, застосовані в розробці методичних рекомендацій, навчальних курсів, тренінгів, практикумів, а також у процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Зібрані та проаналізовані емпіричні дані дають змогу глибше зрозуміти запити, рівень обізнаності та ставлення здобувачів до розвитку soft skills, що створює підґрунтя для подальших наукових досліджень і методичних напрацювань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безлюдна Н., Дудник Н. Формування soft skills у майбутніх педагогів як умова реалізації професійного стандарту вчителя. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи: збірник наукових праць*. 2021. Вип. 2(6). С. 137–143.
2. Біляковська О. Soft skills як необхідна складова якісної професійної підготовки майбутнього вчителя. *Rocznik Polsko-Ukraiński/ Uniwersytet Humanistyczno-przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie*. 2018. Т. XX. S. 175–185.
3. Бобро А. А. Формування soft skills у майбутніх учителів початкової школи. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. 2021. С. 117–124. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2021-PP-1-117-124>
4. Вдовичин Т. Я. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов для забезпечення навчального процесу майбутніх бакалаврів інформатики. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2013. Вип. 34. С. 225–230.
5. Гаврутенко Л. А. Організаційно-педагогічні умови формування професійних умінь майбутніх спеціалістів економічного профілю у ВНЗ I–II рівня акредитації. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*. 2014. Вип. 1(5). С. 40–45.
6. Голинський Ю. О. Проблеми та перспективи запровадження інноваційного освітнього середовища. *Оновлення системи і змісту університетської освіти: нові підходи, нова якість: матеріали круглого столу за участю радників академічних груп та викладачів факультету управління фінансами та бізнесу*. Львів: ФУФБ, 2019. С. 35–38.
7. Єжова О. О. Сутність організаційно-педагогічних умов педагогічного процесу. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 3. С. 39–43.

8. Занюк С. С. Психология мотивации: Теория и практика мотивирования. Мотивационный тренинг. Киев: Эльга-Н., Ника-Центр, 2001. 352 с.
9. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2002. 22 с.
10. Ілляхова М. В. Організаційно-педагогічні умови розвитку професійної креативності науково-педагогічного працівника. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип. 67(5). С. 95–99.
11. Кірдан О., Кірдан О. Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи: збірник наукових праць*. 2021. Вип. 2(6). С. 152–160.
12. Кириченко В. І., Єжова О. О., Нечерда В. Б., Вороніна Г. Л. Організаційно-педагогічні умови формування життєвої успішності учнів старших класів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Вип. 209. С. 191–198.
13. Кришінець-Андялошій К. О. Організаційно-педагогічні умови формування розвиваючого середовища закладу загальної середньої освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Вип. 1(48). С. 199–203
14. Мартинчук О. В. Концепція підготовки майбутніх фахівців у галузі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2018. № 1. С. 49–53.
15. Мицик Г. М. Використання інтерактивних методів навчання для формування soft skills у здобувачів спеціальності 016.01 Спеціальна освіта (Логопедія). *Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (21–22 квітня 2021 р., м. Бердянськ)*. Бердянськ: БДПУ, 2021. С. 96–99.

16. Мицик Г. М. Формування готовності майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності в сільській місцевості: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2019. 288 с.

17. Мицик Г. М., Пришляк М. І. Використання назв професійних кваліфікацій в освітньо-професійних програмах 016.01 – Логопедія першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2021. Вип. 2. С. 36–38.

18. Мицик Г. М., Пришляк М. І. Використання потенціалу студентського самоврядування у формуванні та поглибленні цифрової компетентності майбутніх вчителів спеціальної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. Вип. 91(5). С. 145–157. <https://doi.org/10.33407/itlt.v91i5.5052>

19. Мицик Г. М., Пришляк М. І. Деякі питання, пов'язані із застосуванням назв професійних кваліфікацій в освітньо-професійних програмах «Логопедія» другого (магістерського) рівня вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. 39(2). С. 242–248. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-2-39>

20. Освітньо-професійна програма «Логопедія. Інклюзивна освіта» першого рівня вищої освіти: проект. Бердянський державний педагогічний університет. Бердянськ, 2020. 15 с.

21. Освітньо-професійна програма «Спеціальна освіта» другого рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта за спеціалізацією 016.01 Логопедія. БДПУ. 2023. 14 с.

22. Підсосонна О. Soft skills як вимога якісної сучасної підготовки здобувачів вищої освіти. *Збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів загальної середньої, передвищої і вищої освіти, аспірантів, молодих учених. Частина 2* (м. Глухів, 11–12 березня 2021 року). 2021. С. 74–78.

23. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике. Москва: Высшая школа, 2004. 512 с.

24. Пономаренко О. В. Поняття «організаційно-педагогічні умови» в контексті дослідження професійної освіти майбутніх магістрів психології. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 3. С. 197–200.

25. Про вищу освіту: закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38. Ст. 2004.

26. Професійний стандарт на групу професій «Вчитель-логопед», «Логопед». 2024. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/658-profesijnij_standart.pdf

27. Смагіна Т. М. Зміщення акцентів з hard skills на soft skills в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. *Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону: збірник матеріалів конференції* / За ред. О. В. Пастовенського. Житомир, 2017. С. 21.

28. Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти – ступеня магістр – з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/01/12/016-spetsialna-osvita_mahistr_30.03.doc

29. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – ступеня бакалавр – з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/016-Spets.osvita-bakalavr.28.07.pdf>

30. Тимофєєва І. Розвиток наскрізних вмінь у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної*

Інтернет-конференції. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2020. Вип. 9. С. 49–53.

31. Фамілярська Л. Особливості розвитку сучасного педагога в системі післядипломної освіти. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2017. № 6(14). С. 43–47.

32. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1986. 768 с.

33. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні. Київ: Інститут педагогіки АПН України, 1996. 249 с.

34. Шевченко В. М. Організаційно-педагогічні умови формування аналітично-інформаційної компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 64. С. 208–213.

35. Aggarwal K., Ravi R., Yerraguntla K. Artificial intelligence and patient care: Perspectives of audiologists and speech-language pathologists. *Intelligence-Based Medicine*. 2025. Vol. 11. 100214. <https://doi.org/10.1016/j.ibmed.2025.100214>

36. Alberts I. L., Mercolli L., Pyka T., Prenosil G., Shi K., Rominger A., Afshar-Oromieh A. Large language models (LLM) and ChatGPT: What will the impact on nuclear medicine be? *European Journal of Nuclear Medicine and Molecular Imaging*. 2023. Vol. 50(6). P. 1549–1552. <https://doi.org/10.1007/s00259-023-06172-w>

37. Austin J., Benas K., Caicedo S., Imiolek E., Piekutowski A., Ghanim I. Perceptions of Artificial Intelligence and ChatGPT by Speech-Language Pathologists and Students. *American Journal of Speech-Language Pathology*. 2024. P. 1–27. https://doi.org/10.1044/2024_AJSLP-24-00218

38. Bartel J. Teaching soft skills for employability. *TESL Canada Journal*. 2018. Vol. 35(1). P. 78–92.

39. Bhardwaj A., Sharma M., Kumar S., Sharma S., Sharma P. C. Transforming pediatric speech and language disorder diagnosis and therapy: The evolving role of

artificial intelligence. *Health Sciences Review*. 2024. 100188.
<https://doi.org/10.1016/j.hsr.2024.100188>

40. Claxton G., Costa A., Kallick B. Hard thinking about soft skills. *Educational Leadership*. 2016. Vol. 73(6).

41. Du Y., Juefei-Xu F. Generative AI for Therapy? Opportunities and Barriers for ChatGPT in Speech-Language Therapy. URL:
<https://openreview.net/pdf?id=cRZSr6Tpr1S>

42. Fernandes P. R. d. S., Jardim J., Lopes M. C. d. S. The Soft Skills of Special Education Teachers: Evidence from the Literature. *Education Sciences*. 2021. Vol. 11(3). 125. <https://doi.org/10.3390/educsci11030125>

43. Fernández-Arias P., Antón-Sancho Á., Vergara D., Barrientos A. Soft Skills of American University Teachers: Self-Concept. *Sustainability*. 2021. Vol. 13(22). 12397. <https://doi.org/10.3390/su132212397>

44. Gruzdev M. V., Kuznetsova I. V., Tarkhanova I. Y., Kazakova E. I. University Graduates' Soft Skills: The Employers' Opinion. *European Journal of Contemporary Education*. 2018. Vol. 7(4). P. 690–698.

45. Hanover Research. Incorporating Soft Skills into the K-12 Curriculum. Arlington, VA: Hanover Research, 2014.

46. Heckman J. J., Kautz T. Hard evidence on soft skills. *Labour Economics*. 2012. Vol. 19(4). P. 451–464.

47. Kyllonen P. C. Soft skills for the workplace. *Change: The Magazine of Higher Learning*. 2013. Vol. 45(6). P. 16–23.

48. Mytsyk H., Kovachov S., Suchikova Y. From acceptance to implementation: student speech-language pathologists' perspectives on using digital technologies in practice. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*. 2025. P. 1–15.
<https://doi.org/10.1080/17483107.2025.2472262>

49. Mytsyk H. M. The use of digital games in the prevention of reading disorders of children in pre-school-age. *Information Technologies and Learning Tools*. 2022. Vol. 87(1). P. 68–80. <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4638>

50. Mytsyk H. M., Pryshliak M. I. Using the potential of student self-management in the formation and enhancement of the digital competence of future teachers of special education. *Information Technologies and Learning Tools*. 2022. Vol. 91(5). P. 145–157. <https://doi.org/10.33407/itlt.v91i5.5052>

51. Mytsyk H., Babichenko A. The use of gamification in the prevention of dyslexia of children in preschool age. *Information Technologies and Learning Tools*. 2024. Vol. 99(1). P. 16–27. <https://doi.org/10.33407/mpssd336>

52. Mytsyk H., Pryshliak M. Telepractice in the system of providing correctional and developmental services to children with speech disorders: Interaction at a distance. *Journal of History Culture and Art Research*. 2020. Vol. 9(3). P. 94–105. <https://doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2674>

53. Pierce J. E. AI-Generated Images for Speech Pathology – An Exploratory Application to Aphasia Assessment and Intervention Materials. *American Journal of Speech-Language Pathology*. 2024. Vol. 33(1). P. 443–451. https://doi.org/10.1044/2023_AJSLP-23-00142

54. Ray P. P. ChatGPT: A comprehensive review on background, applications, key challenges, bias, ethics, limitations and future scope. *Internet of Things and Cyber-Physical Systems*. 2023. <https://doi.org/10.1016/j.iotcps.2023.04.003>

55. Sisson L. G., Adams A. R. Essential hospitality management competencies: The importance of soft skills. *Journal of Hospitality & Tourism Education*. 2013. Vol. 25(3). P. 131–145.

56. Snape P. Enduring Learning: Integrating C21st Soft Skills through Technology Education. *Design and Technology Education*. 2017. Vol. 22(3). P. n3.

57. Suh H., Dangol A., Meadan H., Miller C. A., Kientz J. A. Opportunities and Challenges for AI-Based Support for Speech-Language Pathologists. In CHIWORK 2024: Annual Symposium on Human-Computer Interaction for Work. ACM, 2024. <https://doi.org/10.1145/3663384.3663387>

58. Surelo K. Y., Mytsyk H. M. The role of artificial intelligence in providing speech-language pathology services. *Scientific Papers of Berdyansk State*

Pedagogical University. *Pedagogical Sciences*. 2024. Vol. 2. P. 167–175.
<https://doi.org/10.32782/2412-9208-2024-2-167-175>

59. Surelo K. Y., Mytsyk H. M. ChatGPT: opportunities and barriers for speech-language therapy. *Innovative development of modern science and education : proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Zhytomyr, 2024, June 11)*. Research Europe. 2024. C. 68–71.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальник для здобувачів вищої освіти

Шановні респонденти!

Цей опитувальник створено в межах магістерського дослідження на тему формування soft skills у майбутніх учителів-логопедів. Мета опитування – з'ясувати рівень обізнаності здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі змістом та значущістю м'яких навичок (soft skills), а також вивчити їхнє особисте ставлення до потреби формувати ці навички в процесі професійної підготовки.

Опитування є анонімним. Усі відповіді будуть використані винятково в узагальненому вигляді для наукових цілей.

Участь є добровільною, а тривалість проходження – до 10 хвилин.

Ваша стать:

- ☐ Жінка
- ☐ Чоловік
- ☐ Інше
- ☐ Віддаю перевагу не відповідати

До якої вікової групи Ви належите?

- ☐ 20–25 років
- ☐ 30–39 років
- ☐ Понад 40 років

Чи працюєте Ви за фахом?

- ☐ Так
- ☐ Ні

Стаж педагогічної діяльності (у роках):

- ☐ Не маю педагогічного стажу
- ☐ Менше 1 року
- ☐ 1–3 роки
- ☐ 4–6 років
- ☐ 7–10 років
- ☐ Понад 10 років
- ☐ інше (вкажіть): _____

Який рівень Вашої обізнаності щодо поняття soft skills (гнучких навичок)? Оцініть, наскільки добре ви знайомі з цим поняттям:

- ☐ Зовсім не знайомий
- ☐ Частково знайомий
- ☐ Маю загальне уявлення
- ☐ Добре орієнтуюсь
- ☐ Можу пояснити іншим або навчати інших

Як Ви особисто розумієте поняття «soft skills» вчителя-логопеда? *Просимо дати Ваше власне визначення цього поняття – щиро, добросовісно, не користуючись пошуком чи підказками. Нас цікавить саме Ваше бачення.*

Які з наведених гнучких навичок Ви вважаєте найбільш важливими для вчителя-логопеда? (оберіть до 5 варіантів)

- Уміння працювати в команді (ефективно взаємодіяти з іншими, домовлятися, підтримувати колектив)
- Управління часом (вміння планувати час, розставляти пріоритети, дотримуватися термінів)
- Управління конфліктами (знаходити рішення у складних ситуаціях, мирно вирішувати суперечки)
- Критичне мислення (вміння аналізувати інформацію, ставити під сумнів факти, робити висновки)
- Уміння розв'язувати проблеми та приймати рішення (визначати проблему, знаходити варіанти рішень, обирати найкраще)
- Формулювання цілей та планування дій (ставити чіткі цілі й визначати кроки для їх досягнення)
- Лідерство (ініціативність, здатність вести за собою інших)
- Креативність (вміння генерувати нові ідеї, підходити до завдань нестандартно)
- Відповідальність і дисциплінованість (надійність, виконання обов'язків, дотримання правил)
- Емоційний інтелект (розуміння своїх і чужих емоцій, емпатія, регуляція емоцій)
- Уміння вести переговори (досягати компромісів, аргументувати свою позицію)
- Адаптивність (здатність швидко пристосовуватись до нових умов)
- Стресостійкість (уміння залишатися ефективним у напружених ситуаціях)
- Когнітивна гнучкість (здатність швидко змінювати спосіб мислення чи дій, якщо ситуація цього вимагає)

Наскільки Ви погоджуєтесь із твердженням: «Soft skills є такими ж важливими або навіть важливішими, ніж професійні навички (hard skills) у діяльності вчителя-логопеда:

- Повністю не згоден
- Скоріше не згоден
- Важко сказати
- Скоріше згоден
- Повністю згоден

Оцініть, наскільки, на Вашу думку, Ваша освітньо-професійна програма сприяє розвитку soft skills:

- Зовсім не сприяє
- Слабко сприяє
- Частково сприяє
- Значною мірою сприяє

- Повністю сприяє розвитку

В якій мірі, на Вашу думку, Ваші soft skills розвиваються під час вивчення фахових дисциплін?

- Зовсім не розвиваються
- Розвиваються дуже рідко
- Іноді розвиваються
- Розвиваються часто
- Розвиваються систематично

Які методи та форми організації навчання у ЗВО Ви вважаєте найбільш ефективними для розвитку soft skills? (можна обрати кілька варіантів)

- Індивідуальні зустрічі зі здобувачами вищої освіти (персональні консультації чи менторські сесії для глибшої взаємодії викладача і здобувача освіти)
- Проєкти (самостійна або групова робота над тривалим завданням, що має практичну мету)
- Мозковий штурм (генерування ідей у групі для вирішення проблеми чи пошуку нових підходів)
- Аналіз кейсів (розбір реальних або змодельованих ситуацій для формування навичок критичного мислення й прийняття рішень)
- Аудиторні обговорення (відкрите спілкування на занятті щодо поставленої теми чи проблеми)
- Дебати (змагання аргументів між опонентами, що розвиває вміння переконувати й аргументувати)
- Групи для обговорення (навчання в малих групах через спільне обговорення)
- Освітні подкасти (прослуховування тематичних аудіозаписів для саморозвитку)
- Есе (письмова форма висловлення власної позиції, аргументації думок з певної теми)
- Групова дискусія (діалог у невеликій групі, що сприяє розвитку критичного мислення і навичок комунікації)
- Запрошені спікери (зустрічі з фахівцями-практиками для обміну досвідом)
- Практичні завдання (виконання вправ, які наближені до професійних ситуацій)
- Індивідуальні проєкти (робота над конкретною темою з подальшою презентацією результатів)
- Ведення щоденника (рефлексія щодо власного досвіду, фіксація особистих спостережень і вражень)
- Лекційне навчання (традиційна форма передання знань викладачем)
- Усні доповіді (представлення матеріалу в усній формі перед аудиторією)
- Панельні дискусії (обговорення за участю кількох доповідачів і модератора)

- Парне навчання (взаємонавчання у парах, що дозволяє розвивати комунікацію і співпрацю)
- Вправи на вирішення проблем (моделювання завдань, де потрібно знайти оптимальне рішення)
- Рефлексивне обговорення (аналіз пережитого досвіду після завершення певного завдання або активності)
- Дослідницькі проєкти (робота з джерелами, аналіз і синтез інформації для формулювання висновків)
- Рольові ігри (імітація професійних ситуацій для розвитку емоційного інтелекту й комунікативної компетентності)
- Студентські презентації (представлення власної ідеї чи результатів навчання перед аудиторією)
- Курсові/семестрові роботи (аналітичні чи теоретичні дослідження в письмовій формі)
- Завдання з підручника (типові вправи для перевірки засвоєного матеріалу)
- Створення відео (підготовка навчального або творчого відеоконтенту для презентації або пояснення теми)
- Відеоуроки (перегляд або створення відеоматеріалів з навчальною метою)
- Робочі зошити (використання підготовлених навчальних зошитів для самостійної роботи або практики)
- Інше (вказіть): _____

Які з видів позааудиторної діяльності найбільше сприяли розвитку Ваших гнучких навичок? (оберіть до 3 варіантів)

- Волонтерство
- Участь у студентському самоврядуванні
- Участь у Навчально-логопедичній лабораторії БДПУ
- Стажування
- Науково-дослідницька робота
- Організація заходів
- Інше: _____

Які з гнучких навичок, на Вашу думку, недостатньо формуються в межах чинної (за якою ви здобуваєте вищу освіту) освітньої програми?

- Уміння працювати в команді (ефективно взаємодіяти з іншими, домовлятися, підтримувати колектив)
- Управління часом (вміння планувати час, розставляти пріоритети, дотримуватися термінів)
- Управління конфліктами (знаходити рішення у складних ситуаціях, мирно вирішувати суперечки)
- Критичне мислення (вміння аналізувати інформацію, ставити під сумнів факти, робити висновки)
- Уміння розв'язувати проблеми та приймати рішення (визначати проблему, знаходити варіанти рішень, обирати найкраще)

- Формулювання цілей та планування дій (ставити чіткі цілі й визначати кроки для їх досягнення)
- Лідерство (ініціативність, здатність вести за собою інших)
- Креативність (вміння генерувати нові ідеї, підходити до завдань нестандартно)
- Відповідальність і дисциплінованість (надійність, виконання обов'язків, дотримання правил)
- Емоційний інтелект (розуміння своїх і чужих емоцій, емпатія, регуляція емоцій)
- Уміння вести переговори (досягати компромісів, аргументувати свою позицію)
- Адаптивність (здатність швидко пристосовуватись до нових умов)
- Стресостійкість (уміння залишатися ефективним у напружених ситуаціях)
- Когнітивна гнучкість (здатність швидко змінювати спосіб мислення чи дій, якщо ситуація цього вимагає)

Чи відчуваєте Ви потребу в більш системному та цілеспрямованому розвитку soft skills?

- Так, безумовно
- Швидше так
- Швидше ні
- Ні

Які методи та форми організації навчання, на Вашу думку, сприяли б більш ефективному формуванню soft skills під час професійної підготовки вчителя-логопеда? (Оберіть ті, що вважаєте корисними)

- Імітаційні вправи та рольові ігри, наближені до реальних професійних ситуацій
- Участь у волонтерських і соціальних ініціативах
- Проведення публічних виступів, захистів проєктів, участь у дебатах
- Проєктно-орієнтоване навчання (виконання завдань, пов'язаних із майбутньою професією: створення кейсів, планів занять, презентацій)
- Робота в парах або мікрогрупах над спільними завданнями
- Ведення рефлексивних щоденників або запис голосових роздумів у Telegram
- Метод кейсів із розбором реальних або наближених до реальності ситуацій із логопедичної практики
- Обмін практиками між студентами (наприклад, міні-презентації досвіду роботи, стажування)
- Участь у тренінгах, воркшопах, практикумах, інтерактивних сесіях, присвячених розвитку soft skills (наприклад, з тайм-менеджменту, саморегуляції, лідерства, емоційного інтелекту, роботи з конфліктами тощо)

Як Ви оцінюєте рівень сформованості власних soft skills на поточному етапі навчання?

- ☐ Високий
- ☐ Достатній
- ☐ Середній
- ☐ Низький
- ☐ Важко відповісти

Наскільки Ви особисто зацікавлені у розвитку власних soft skills у межах професійної підготовки?

- ☐ Зовсім не зацікавлений(а)
- ☐ Швидше не зацікавлений(а)
- ☐ Частково зацікавлений(а)
- ☐ Швидше зацікавлений(а)
- ☐ Дуже зацікавлений(а)

Які чинники, на Вашу думку, найбільше ускладнюють розвиток soft skills під час навчання у ЗВО? (оберіть до 3-х варіантів)

- ☐ Нестача часу через поєднання навчання та роботи
- ☐ Недостатня мотивація
- ☐ Відсутність практичних завдань, орієнтованих на розвиток soft skills
- ☐ Відсутність прикладу/моделі з боку викладача
- ☐ Формальне ставлення до soft skills у рамках освітнього процесу
- ☐ Невпевненість у собі
- ☐ Інше (вказіть): _____

Щиро дякуємо за Ваш час і щирі відповіді! Надані відповіді є важливими для нашого наукового дослідження та сприятимуть підвищенню якості професійної підготовки вчителів-логопедів.